مستەفا بارزانی

لە هەندێک بەڵگەنامە و دۆکیومێنتی سۆڤیەتیدا

١٩٤٥-١٩٥٨

تۆمارێکی زێڕین لە مێژووی گەلی کورد

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

زنجیرەی ڕۆشنبیری
*

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسەر: بەدران ئەحمەد حەبیب
* * *

ناوونیشان: دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، گەڕەکی خانزاد، هەولێر
س. پ. ژمارە: ١
www.araspublisher.com

مستەفا بارزانی

لە هەندێک بەڵگەنامە و دۆکیومێنتی سۆڤیەتیدا

۱۹٤٥-۱۹٥۸

تۆمارێکی زێڕین لە مێژووی گەلی کورد

د. ئەفراسیاو هەورامی

پێشکێشه بەو دایکانەی:
بە نان و فرمێسک پێشوازییان لە بارزانی و هەڤاڵانی دەکرد

ناوی کتێب: مستەفا بارزانی لە هەندێک بەڵگەنامە و دۆکیومێنتی سۆڤیەتیدا
«١٩٤٥-١٩٥٨» - یان - تۆمارێکی زێڕین لە مێژووی گەلی کورد
دانانی: د. ئەفراسیاو هەورامی
بڵاوکراوەی ئاراس- ژمارە: ١٢٦
دەرهێنانی هونەری: بەدران ئەحمەد حەبیب
بەرگ: شکار عەفان نەقشبەندی
نووسینی سەر بەرگ: خۆشنووس محەمەد زادە
پیت لێدان: ئاراس ئەکرەم- نسار عەبدوڵڵا
سەرپەرشتیی چاپ: ئاوڕەحمان مەحمود
تیرێژ: ٢٠٠٠ دانە
چاپی یەکەم - چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، هەولێر- ٢٠٠٢
لە کتێبخانەی بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی ڕۆشنبیری و هونەر لە هەولێر ژمارە (٤٦١)ی ساڵی ٢٠٠١ی دراوەتێ

خوێنەری بەڕێز:

گەڕان و پشکنین بەناو بەڵگەنامە و دەستهاوێژەکانی وڵاتانی دراوسێ، ئەوانەی پێوەندییان بەکێشەی کوردەوە هەبووە، گەلێک ڕاستیمان لە بارەی هەڵوویستی ئەو وڵاتانە لە ئاست دۆزی گەلی کورددا بۆ ڕوون دەکاتەوە. دەبێ بەردەوامیش ئەوەمان لەیاد و لەبەرچاو بێت کە نووسەر و چاودێر و ڕاپۆرتنووس و دەسکیزەکانی ئەو وڵاتانە، بەچاوی بێلایەن و خاوەن ویژدان لە کێشەی کوردیان نەڕوانیوە. بەپێچەوانەوە، هەندێک جار نەزانانە و زۆرجاریش ناحەزانە لە کورد و سەرکردەکانی و کێشە ڕەواکەی دواون و، تا بۆیان کرابێ شێواندوویانە. بەڵام وێڕای ئەمەش، ئەرشیفی ئەو وڵاتانە سەرچاوە و چاوکانیی گرینگن بۆ لێکۆڵەوانی مێژووی نەتەوەکەمان. ئەوەی لەبەردەستدایە، بەرهەمێکی ڕچەشکێنە بەم ڕێگەیەدا.

بارودۆخی کوردستان بەشێوەیەکی گشتی و، هەردوو کوردستانی عێراق و ئێران بەتایبەتی لە سەروبەندی شەڕی دووەمی جیهان و، دواتریش ڕاپەڕینەکانی بارزان و کۆماری مەهاباد، سەردەمی هەڵسانەوەی کورد و دەسپێکی شۆڕشی نوێ لە کوردستان پێک دەهێنن. ئەم بابەتانە و هەروەها ڕێگەبڕینە سەختەکەی بارزانی و هەڤاڵانی بەرەو سۆڤیەت و، مانەوەیان بۆ نێزیکەی ١٢ساڵ لەو وڵاتەدا، ژیان و گوزەرانیان، هەڵسوکەوت و سیاسەتی کاربەدەستانی سۆڤیەت لە ئاست ئەواندا، لەم بەرهەمەی بەردەستدا خراوەتەڕوو. هەڵبەتە بەشێکی ئەم ڕاپۆرت و بەڵگەنامانە کە پیاوانی سۆڤیەت نووسیویانە پڕن لە هەڵە و شێواندن و ئاوەژووکردنەوە.

د. ئەفراسیاو هەورامی ئەرکیکی بێ ڕادەی لە وەرگێڕان و لەسەرنووسینی ئەم بەڵگەنامانەدا نوواندووە، وەک مێژوونووسێکی ڕاستوێژ و نیشتمانپەروەر بەرەو ڕووی شێواندنەکان بووەتەوە و، پەردەی لە ڕوودا هەڵماڵیون. ئەم کارەی د. ئەفراسیاو مایەی ڕێزلێنان و دەستخۆشییە.

سەرکردەی مەزنی کورد و باوکی نەتەوەییمان - بارزانیی نەمر، بەدرێژاییی ئەم ڕاپۆرت و بەڵگەنامە و دەستهاوێژانە، پشکی سەرەکیی بەرکەوتووە. هەموو ڕووداوەکان بەوان بەستراونەتەوە و لە چوار دەوری بزووتنەوە و ڕاپەڕینەکانی ژێر سەرکردایەتیی ئەواندا دەخولێنەوە. بۆیەش زۆرتر کەوتووەتە بەر شێواندن. خوێنەری وشیار و ئاگەدار بەژیانی نەتەوەکەی و بزووتنەوە ڕزگاریخوازەکەی، دەتوانێ بەئاسانی هەست بەشێواندنەکان بکات و هەر زووش بۆی دەردەکەوێ کەوا سیاسەتی ئەو وڵاتانە لە ئاست کورددا بەتایبەتیش سیاسەتی یەکەتیی سۆڤیەتی جاران (کە بەحیساب دەبوو پەنا و پشتیوانی گەلان بێ) چەندە بێ بەزەیی و دڵڕەقانە و هەروەهاش نەزانانەش بووە.

د. هەورامی تا بۆی لوابێ بەرەوڕووی بۆچوونی ڕاپۆرتنووسەکان بووەتەوە و نیازە چەپەڵ و گڵاوەکانی ئاشکرا کردوون. ئێمەش وەکو دەزگای ئاراس جاربەجارێ پەراوێزمان بۆ هەندێک جێگە داناوە کە بەپێویستمان زانیبێ. لە ڕاستیدا مرۆڤ سەری سوڕدەمێنێ کە ڕاپۆرتنووس و پیاوانی (کەی. گی. بی) و بەرپرسانی پارتی کۆمۆنیست و کاربەدەستانی دەوڵەتی سۆڤیەت چۆن هێندە هەقیقەتی گەلی کورد و سەرکردەکەی و دۆزە ڕەواکەیان شێواندووە و چۆنیش ئەم هەموو چەوتی و شێواندنەیان دەرخواردی

سەرکردایەتیی وڵاتی خۆیان داوە.

نیازمان وابوو ئەم کتێبە لە سەرەتای مانگی تشرینی یەکەم ٢٠٠١دا بگەینین بەدەستی خوێنەران، واتە لە ساڵوەگەڕی گەڕانەوەی بارزانی لە سۆڤیەت. بەڵام دوای سەرنجدان و خوێندنەوەی دەستنووسەکە، بۆمان دەرکەوت کەوا دارشتنەوەیەکی زمانەوانیی پێویستە، هەروەها زۆر وشە و ناو و مێژوو بەفارسی یان ڕووسی نووسرابوون کە دەبوو هەموویان بکرێنەوە بەکوردی و مێژووی زایینی. دەشمانویست دوای ئەم پێداچوونەوانە، کتێبەکە جارێکی تر بخەینەوە بەردەستی بەڕێز د. ئەفراسیاو هەورامی. بەداخەوە لە ماوەی ئەم چەند مانگەی ڕابردوودا ئەمەمان بۆ نەچووەسەر. ناردنی ڕاسپاردەیەک لە هەولێرەوە بۆ مۆسکۆ کارێکی زەحمەتە. ئەمانە بوون بەهۆی دواکەوتنی چاپی کتێبەکە، داوای لێبوردن لە نووسەری بەڕێز دەکەین و، ئەگەر هەڵە و کەموکورتییەک لە کارەکەماندا هەبێ، لە چاپێکی تردا دروستیان دەکەینەوە. ئامانجی هەمووشمان خزمەتکردنی میللەتەکەمانە.

دەمێنێتەوە کە خوێنەرانی بەڕێز بزانن د. ئەفراسیاو هەورامی کێیە. هەڵبەتە خوێنەری بەڕێز حەز دەکات بزانێ کە دانەر و ئامادەکاری ئەم بەرهەمە گرینگە کێیە؟ د. ئەفراسیاو لە دایکبووی هەورامانی کوردستانی ئێرانە. ساڵی ١٩٩٠ ماستەری (یاسا)ی لە یەکەتیی سۆڤیەت وەرگرتووە. ساڵی ١٩٩٥ لە ئەنستیتۆی ڕۆژهەڵاتناسیی ئەکادیمیای زانستیی ڕووسیای فیدراتیڤ بڕوانامەی (دوکتۆرای مێژوو)ی لە بارەی کۆماری کوردستان (مەهاباد)ەوە وەرگرتووە. بۆ یەکەم جاریش گەلێک بەڵگە و دۆکیومێنتی نهێنی و نەزانراوی لە بارەی کۆماری کوردستان ئاشکرا کردووە و لێکۆڵینەوەی لەسەر ئەنجام داون. هەروەها خاوەنی چەندان بەرهەم و لیکۆڵینەوەیە کە زۆربەیان هێشتا دەستنووسن و ئامادەی چاپ و بڵاوکردنەوەن. لە کۆڤاری (رابوون) لە سوید زنجیرەیەک وتاری لە بارەی کۆمەڵەی (ژێکاف – ژیانەوەی کورد) و ڕووداوەکانی پێش دامەزراندنی کۆماری مەهاباد بڵاوکردووەتەوە.

ئێمە کاتێک کە ئەم بەرهەمە بڵاو دەکەینەوە. داوای لێبوردن لە نووسەرە بەڕێزەکەی دەکەین ئەگەر کەموکورتییەک لە خوێندنەوەی دەستنووسەکەی یان سەرلەنوێ نووسینەوەیدا ڕووی دابێ؟ هەروەها داوای لێبوردن لە خوێنەرانی بەڕێز دەکەین کە ڕەنگە پەراوێز و شرۆڤەکانەکان زۆر و بەپێی پێویست نەبن. لەڕاستیدا دەیان جێی تر هەن کە پێویست بوو قسەیان لەسەر بکرایە. ئەوان ماونەتەوە بۆ زیرەکی و وشیاریی خوێنەری کورد و بەشداری کردنیان لە وەڵامدانەوەی ئەو شێواندنانەی کە لەم بەڵگەنامانەدا لە ئاست مێژووی نەتەوەکەمان و بەتایبەتیش لە ئاست هەردوو سەرکردەی نەمر شێخ ئەحمەدی بارزان و مستەفا بارزانیدا کراون.

دەزگای ئاراس – هەولێر، ١٩ ئادار، ٢٠٠٢

سەرەتا

مەبەستی من لێرە وەک لێکۆڵەوەیەک ئاشکراکردنی هەندێ بەڵگە و بۆچوونە لەمەڕ بارزانی کە لە ئەرشیفەکانی سۆڤیەتی پێشوو و هەندێ سەرچاوەی ترەوە دەستم کەوتوون و، بۆ شارەزا بوون لە ژیان و کردەوەکانی بارزانی و مێژووی کورد بەکەڵک دێن. هەڵسەنگاندنی بزووتنەوەی کورد بەسەرۆکایەتیی بارزانی کە بەشێکە لە مێژووی گەلەکەمان، هێشتا زووە بەتەواوی بنووسرێت. ڕاستە زۆر شت لەم بارەیەوە نووسراوە و بۆچوونی جیاجیا و تەنانەت دژیش هەیە، بەڵام ئەوەی ڕاستی بێ زۆر شت هەیە تا ئێستە نەکەوتووەتە بەردەستی لێکۆڵەوان و مێژوونووسان چ لە ئاستی کوردستان و، چ لە ئەرشیفەکانی داگیرکەرانی کوردستان و وڵاتانی تر. ئەمەش پێویستی بەماوە و بەدواکەوتن هەیە. بێ لایەنی و پشت بەستن بەبەڵگە و سەرچاوە و، پسپۆربوون لە نووسینی مێژوو مەرجی گەورەن، هەروەها ڕەوتی ڕووداوەکان، فاکتەری ناوخۆ و دەرەوە، باری نێو نەتەوایەتی و ناوچەییی ئەو سەردەمە، چاوپۆشی نەکردن لە کردەوە و ڕۆڵی باش و خراپ، مەرجی ترن لە هەڵسەنگاندنی لێکۆڵینەوەی سیاسی و مێژوویی... هتد.

هۆشی مننەی سەرکردەی ڕزگاریخوازی گەلی ڤێتنام وتەیەکی بەنرخی هەیە دەڵێ: «تەنیا مردوو تووشی هەڵە نابێت» واتە زیندوو هەر تووشی هەڵە دەبێت.

گەلی کورد لە هەموو پارچەکانیدا هەر کاتێک ڕاپەڕیبێت، ئەوەی هەیبووە بەگیان و بەماڵ پێشکێشی کردووە بۆ ئەوەی بگات بە ئازادی. لە هەموو قۆناخێکیشدا دوودڵ نەبووە ئاخۆ ئەمجارەیان سەردەکەوێت یان نا، بەڵام کە سەریش نەکەوتووە ئاخۆ ئەمە بەهۆی هەڵە یان کەموکورتیی سەرکردەکانی بووە، ئەمەمان لێ ڕوون نییە. ئەمەش هەردەبێ مێژوو وەڵامی بداتەوە، مێژووش چاوپۆشی لە هیچ ناکات. بەڵێ زۆر شت دەبوو بکرایە، یان ئەو شتەی گەل چاوەڕێی دەکرد ئەوە نەبوو کە ڕووی دا.

ئەوەی لێرەدا من کردوومە و لەوانەیە نەشمتوانیبێ بەتەواوی دەسەڵاتم بەسەریدا بشکێ، لەبەرئەوەی بارزانی بەپێی ئەو بەڵگانەی نێوان ساڵانی ١٩٤٥-١٩٥٨ سەرکردەیەکی ئازا و بێ وێنە بووە، بەتایبەتی لەباری شەڕوانییەوە وەک قارەمانێکی نەتەوایەتیی گەلی کورد خۆی نواندووە، لەباری سیاسیشەوە، وەک ڕێبەرێکی زانا و کەم وێنە لای دۆست و دوژمنانی ناسراوە.

لەلایەکی ترەوە مەبەستم لە بڵاوکردنەوەی ئەم بەرهەمە بچووکە شارەزاکردنی خوێنەرانی بەڕێزە بە هەڵوێستی سۆڤیەت کە بەرامبەر کورد چی بووە. لەوێش ئاماژەم بۆ هەندێ شت کردووە و نەمتوانیوە لێی بێ دەنگ بم، دیارە خوێنەر بەخوێندنەوەیان هەست و هەڵوێستی خۆی دەردەبڕێ.

لەپێشدا پێویستە ئاماژە بۆ هەندێ شت لەبارەی پەرەسەندنی ڕووداوەکان و هاتنی بارزانی بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات تا ڕۆیشتنی بۆ سۆڤیەت و گەڕانەوەی بۆ وڵات بکەم، بۆ ئەوەی خوێنەران ئاگاداربن، یان بیریان بێتەوە، سەرەتا یان پێشەکییەکم بۆ ئەم بابەتە نووسیوە، بەڵام بەپێویستم نەزانی

زۆر شت، بەتایبەتی ئەو شەڕانەی بارزانییەکان لەگەڵ سوپای ئێراندا کردوویانە و لە نووسراوەکانی (پەسیان و مەسعود بارزانی)دا هاتوون دووبارە بکەمەوە. ئەم شەڕانە پڕن لە قارەمانیەتی و ئازایەتیی ڕۆڵەکانی گەلەکەمان و جێی شانازین، ئەم شانازییانەش دەبێ لە مێژووی کورددا تۆمار بکرێن و زیاتر لێکۆڵینەوەیان لێ بکرێ.

هەروەها دیارە ئەو هەموو خەبات و خۆبەخت کردنە، تەنیا هی بارزانییەکان نەبووە، بگرە بەشداریی ژمارەیەکی زۆر لە کوردی کوردستانی باشوور و کوردستانی ڕۆژهەڵاتیشی تێدا بووە، بەڵام بارزانییەکان لەو دەمەدا زیاتر دیار و بەرچاو بوون و کردەوەکان بەسەرکردایەتیی مستەفا بارزانی بوون و، لە بەڵگە و سەرچاوەکاندا هەر بەناوی بارزانی و بارزانییەکانەوە باس دەکرێن. ئەمە ڕۆڵی ئەوانیتر کەم ناکاتەوە.

خاڵێکی تر کە پێویستە باس بکرێت ئەم نووسینەیە، وەرگێڕانی بەڵگە و دۆکیومێنتەکان لە کەموکوڕی بێبەش نین، نووسین یان وەرگێڕان بەتایبەتی بۆ کەسێکی زمانی کوردیی نەخوێندبێ کارێکی ئاسان نییە، هەرچۆن بێ هیوادارم ناوەرۆکی ئەم نووسینە خزمەتێک بەکتێبخانەی کوردی بکات کە لەم بارەیەوە پێویستی بەکار کردن و ماندوو بوون هەیە.

هەورامی

پێشەکی

هاتنی بارزانی و هەڤاڵەکانی بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات

ئەگەر بارودۆخ و پێداویستەکانی ئەو کاتە بێنینە بەرچاو دەزانین کەوا هاتنی کوردەکانی گەرمێن بەسەرۆکایەتیی شێخ ئەحمەدی بارزانی و مستەفا بارزانی بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات، هەنگاوێکی ژیرانە و بەجێ بوو:

١- چەند ساڵ شەڕ و وتووێژی بارزانی لەگەڵ کاربەدەستانی عێراق و ئینگلیزدا، ئەنجامێکی ئەوتۆی بۆ کورد نەبوو، سەرەڕای ئەوەی کە زیانێکی گەورە بەرێژیم کەوت بەتایبەتی لەباری سوپاییەوە، زۆر شوێنی کوردستانیش کاول بوون. ئەوەبوو ڕێژیمی عێراق و کاربەدەستانی ئینگلیز ئامادەی وتووێژ لەگەڵ کورد بوون و ناچاربوون هەندێ داخوازیی گەلی کورد قەبووڵ بکەن، بەلام پاشان لە بەڵێنی خۆیان پەشیمان بوونەوە و بەکاول کردنی ناوچە کوردنشینەکان و کوشتنی خەڵکی بێ تاوان درێژەیان بەسیاسەتی سەرکوتکەرانەی خۆیان دا. بۆمباران و سووتاندن و وێران کردنی گوندەکان نیشانەی ئەوە بوون کە ڕاستەوخۆ نەیاندەتوانی بەرەنگاری پێشمەرگەکانی کوردستان بن، شەڕەکانی ئەو سەردەمە یەک لە دوای یەک، جگە لە تێشکان هیچ شتێکی تریان بۆ دوژمن بەدەست نەهێنا.

٢- لەلایەکی ترەوە شەڕی دووەمی جیهان چارەنووسی تەواوی دنیای پێوە بەستراببوو. گەرچی لە سەردەمی هاتنی بارزانی بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات شەڕ تەواو ببوو، بەلام هێشتا ئاڵۆزیی دنیا و ناوچەکە بەکۆتا نەهاتبوو. ئینگلیز و ئەمریکا و سۆڤیەت بەڕواڵەت هێشتا لەیەک بەرەدا بوون، ئینگلیز ڕاستەوخۆ لە کوردستانی باشوور دژی بزووتنەوەی کورد هاوکاریی ڕێژیمی عێراقی دەکرد و، لە ساڵانی شەڕی دووەمی جیهانیشدا بارزانی-یان بەهاریکاری لەگەڵ ئەڵمانیا تاوانبار دەکرد، گوایە ڕێژیمی عێراقیش ئەو دەمە لەژێر ڕکێفی ئینگلیز دژی ئەڵمانیا بوو، ئیتر هەر دژایەتییەک بەرامبەر بەو ڕێژیمە دەکەوتە بەرەی بەرژەوەندی ئەڵمانیاوە و دژی هاوپەیمانان بوو. ئەمە خاڵێکی گرینگ بوو.

٣- هاتنی بارزانی بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات نە بەهۆی شکان لە شەڕ یاخۆ هەڵهاتن و، نە لەبەر گیان پاراستنی خۆی بوو، هەروەها نە بەڕەزامەندیی فەرمانبەرانی سۆڤیەتیش بوو. هەروەک زۆر بەڵگە ئەو ڕاستییە دەردەخەن کە پێوەندیی نێوان کوردی باشوور و ڕۆژهەڵات چ پێش شەڕ و چ پاش شەڕ هەر هەبووە و هەردوولا ئامادەی هاوکاریی یەکتر بوون. پێوەندیی لیژنەی ئازادی و بارزانی، نامەی (ژێکاف) بۆ بارزانی، هاتنی میرحاج لەلایەن کۆمەڵەی هیواوە بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات، هەرکام لەمانە نموونەیەکی زیندوون. بۆ وێنە لە نامەیەکی بەناوبانگی کۆمەڵەی (ژێکاف)دا بۆ بارزانی کە لە زۆر جێگەدا بلاوکراوەتەوە، زۆر بەڕێزەوە باسی بارزانی دەکەن و بەڕێبەری ئازادی ناوی دەبەن (ئەم نامەیە لەسەر بلانکی ڕەسمیی کۆمەڵە نووسراوە و دروشمی بژی کورد و کوردستانی گەورەی

پێوەیە) ، لەم نامەیەدا پێش هەموو شتێک پیرۆزبایی لە ڕێبەر و سوپای ڕزگاریکەری کوردستان دەکرێ بەبۆنەی سەرکەوتن بەسەر دوژمندا و، داوای وەڵامدانەوەی نامە و پرسیارەکانیان لێ دەکەن. گەرچی بەڵگەیەک بەدەستەوە نییە کە بارزانی چۆن وەڵامی داونەتەوە، بەڵام دەتوانین بڵێین کە هاتنی بارزانی و هەڤاڵەکانی بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات هەر ئاوا نەبووە، بۆ وێنە لە خاڵی پێنجەمی نامەکەدا داوا دەکەن ئەو خەبات و هەڵوێستەی بارزانی بۆ هەموو کوردستان بێت و، داوای ئازادکردنی هەموو کوردستان بێت و، بەپێویستی دەزانن و دەڵێن دەبێ هەموو کوردان بەپرس و ڕاوێژ هاوکاریتان لەگەڵدا بکەن، تەنانەت دەڵێن بەپێویستی دەزانین لەژێر سەرکردایەتیی ئێوەدا لەشکرێکی کوردی لە هەموو پارچەکاندا دروست بکرێت، بۆ ئەمەش دەبێ کۆبوونەوەیەک لە نێوانی ئێوە و ئێمە و لایەنەکانی تردا ڕێک بخرێت و شوێن و ماوەی دیاری بکرێت، لەم کۆبوونەوەیەدا دەبێ خواست و داواکانی گەلی کورد دیاری بکرێن و، بۆ شۆڕشێکی نەتەوایەتی بێت و گرینگ نییە جێگەکەی لە کوردستانی باشوور بێت یان ڕۆژهەڵات.

لە خاڵی (٧)ەمدا دەڵێ: بۆ ئازادکردنی کوردستان تەبعەن دەبێ سیاسەتی یەکێک لە دەوڵەتە گەورەکان لەگەڵماندا بێت و، پێمان وایە ئەو دەوڵەتەش یەکەتیی سۆڤیەتە، پاشان دەپرسن "هەڵوێستی ئێوە لەم بارەیەوە چییە؟ چونکە نابێت بەرامبەر بەهەموو دەوڵەتان بێ لایەن بین".

لە خاڵی (٨)ەمدا دەڵێن لامان زۆر گرینگە بەزووترین کات بۆچوونی ئێوە سەبارەت بەهەڵوێستی ئینگلیز لەئاست شۆڕشەکەتان بۆ ئێمە بنووسن و، هەروەها وتووێژەکانی ئینگلیز لەگەڵ ئێوەدا چین. ئێمە لەم بارەیەوە ئاگادارنین، بەڵام بەئاشکرا دەزانین کە ماقوول نییە ئینگلیز بەرامبەر بەشۆڕشەکەتان بێ لایەن بێت.

لە خاڵی (٩)یەمدا دەڵێ: ئێمەی کوردی ئێران و کۆمەڵەی (ژێکاف) بەڕۆحی برایەتی و کوردایەتییەوە دەڕوانینە ئێوە و سەرکەوتنتان و، ئامادەشین بۆ ئەو یارمەتییەی لە دەستمان دێت، ئەم پرسیارانە کە دەکەین مەبەستمان ئەوەیە یارمەتییەکی زۆر گەورە بۆ ئێوە و بزووتنەوە پیرۆزەکەتان پێشکێش بکەین.

٤- ئەو هەلومەرجە لەبارەی کوردستانی ڕۆژهەڵات هۆیەکی تر بوو کە پاڵی بە بارزانی و هەڤاڵەکانیەوە نا ڕوو لەوێ بکەن، بوونیان لەوێ چ لەباری سیاسی و سوپایی و ڕێکخستن و چ بۆ بەهێزکردنی بزووتنەوەی کوردی ئەوێ، کاریگەرتر و پێویستتر بوو. گەرچی ئەو دەمەی ئەوان هاتن هێشتا کۆماری مەهاباد ڕانەگەیەنرابوو، بەڵام ڕووداوەکانی دواتر ئەو ڕاستییەیان پیشان دا کە بارزانییەکان چ ڕۆڵێکی بەرچاویان بینی.

٥- گەرچی بارزانی پێش ئەوەی بێتە کوردستانی ڕۆژهەڵات، بەنامە و ناردنی نوێنەری خۆی لەگەڵ فەرمانبەرانی سۆڤیەت لە ئێراندا پێوەندی هەبووە و، پاش هاتنەکەیش هەر هەبیووە، بەڵام هیچ کاتێک سۆڤیەتییەکان نە ئامادە دەبن بەڵێنی ماددی و مەعنەوی بە بارزانی بدەن و، نە پێیان خۆش

دەبێت بێتە کوردستانی ڕۆژهەڵات، لەم کتێبەدا زۆر بەڵگە لەم بارەیەوە پێشکێش دەکرێت. بارزانیش بەنابەدڵی ئەوان هاتە کوردستانی ڕۆژهەڵات، بۆیە داوای لێ دەکەن لەبەر ڕەخنەی ئینگلیز و ئێران و عێراق و تورکیا ماوەیەک دووربکەوێتەوە و لەبەرچاوان نەبێت، تەنانەت سۆڤیەتییەکان و ئێران پاڵەپەستۆی دەخەنە سەر ڕێبەرانی بزووتنەوەی کورد لە کوردستانی ڕۆژهەڵات، وەک قازی محەمەد کە بارزانییەکان دووربکەنەوە، یاخۆ بەرەو کوردستانی باشوور بیانگەڕێننەوە.

ئەمانەن هەمووی بوو بەهۆی ئەوەی کە بارزانییەکان بۆ شنۆ و میر ئاوی و گوندەکانی سەر سنوور دووربکەونەوە، بەڵام وەک لە دۆکیومێنتەکانی تردا دەردەکەوێ بارزانی پاش دوورکەوتنەوەکە، لەلایەن دوژمنانی کورد و سۆڤیەتییەکانەوە بەپیاوی ئینگلیز لەقەڵەم دەدرێت، گوایە بەڕاسپاردەی ئینگلیز هاتووە بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات. لەلایەکی تریشەوە دەسەڵاتدارانی عێراق داوا لە سۆڤیەت و ئێران دەکەن بۆ گەڕاندنەوەی بارزانی و هەڤاڵەکانی.

سەرکردەکانی بزووتنەوەی کورد لە کوردستانی ڕۆژهەڵات کە هەستیان بەو هەڵوێستە نارەوایانە بەرامبەر بەبارزانی کردبوو، سەرەڕای پاڵەپەستۆی سۆڤیەت و ئێران، بەباوەشێکی ئاواڵەوە پێشوازییان لە بارزانی و بنەماڵەکانیان کرد و، پاشان قازی محەمەد بەنامە و بەدەستوور بەرپرسیارانی خۆجێیی ئاگادار کردەوە کە یارمەتیی پێویستیان پێ بدرێت و پاشانیش دەبینن بارزانی بۆ ڕاگەیاندنی کۆمار بانگ کرایە مەهاباد، دوای ئەمەش وەرگرتنی چەک و چەکدارکردنی بارزانییەکان و ناردنیان بۆ بەرەی شەڕ و ڕێکوپێک کردنیان دەست پێ دەکات و بەرپرسیاریەتییان دەدرێتی و، پلەی سوپایی زۆر دەدرێتە پێشمەرگەکانیان، یان هی زۆربەیان بەرز دەکرێتەوە و، بارزانیش وەک جەنەراڵێکی سوپای کوردستان، فەرماندەیی گشتیی سوپای کۆماری پێ دەدرێت... هتد.

بارزانی و بارزانییەکان ژمارەیان بەژن و منداڵەوە زیاتر لە ١٠ هەزار کەس بووە، سەرەڕای ماڵوێرانی و کوشتن و برین و سەرما و برسیەتی کە لە ڕێگە تووشیان بوو، خۆیان گەیاندە کوردستانی ڕۆژهەڵات و، جگە لەو کۆسپ و تەگەرەیەی بۆیان دروست کردن، نەخۆشی و پەتا و تێفۆ و سیل لەناویاندا بڵاو ببووەوە و ڕۆژانە دەیان کەسیان لەناو دەچوون، بەپێی زۆر سەرچاوە لە هەر پێنج کەس یەک کەسیان لەناوچووە، وەک دەگێڕنەوە گوندێک نییە لە ناوچەکانی شنۆ و مەهاباد و بۆکان گۆڕی ئەوانی تێدانەبێت.

ئەوەی ڕاستی بێت لەو سەردەمەدا داوودەرمان و دوکتۆر زۆر کەم بوون، جگە لە سۆڤیەتەکان کە ئەوانیش لەگەڵ سوپای سوور و بۆ پاراستنی ئەوان هاتبوونە کوردستان، کەسێکی تر نەبوو. ژمارە و دەرمانی ئەوانیش کەم ببووەوە بەڵام توانیبوویان هەندێ کەس لە بارزانییەکان و لە کوردی ڕۆژهەڵات لە مردن ڕزگار بکەن و، لە زۆر شوێن پەرەسەندنی ئەو نەخۆشییانە کەم بکەنەوە.

٦- هاتنی بارزانی بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات وەک لەنامەکانی بۆ کاربەدەستانی سۆڤیەتدا دەردەکەوێت بۆ

ئەوە بووە کە لە نێزیکەوە پێوەندیی ڕاستەوخۆی لەگەڵیاندا هەبێت و، یارمەتیی ماددی و مەعنەوییان لێ وەربگرێت، یاخۆ سۆڤیەت وەک هاوپەیمانێکی ئینگلیز و ئەمریکا چارەسەرێکی ئاشتییانەی کێشەی کورد بکات، ئەگەر نەشیکەن ئەوا سۆڤیەت وەک وڵاتێکی سۆسیالیستی بەهۆی ئەو پرەنسیپانەی پاش شۆڕشی ئۆکتۆبەر لە پشتیوانیی گەلانی چەوساوە و ژێردەست، مافی سەربەخۆیی و... هتد ڕاگەیاندبوو، ڕا و هەستی سۆڤیەتییەکان بۆ لای کورد ڕابکێشرێ، بەڵام تۆ بڵێی بەشداریی سۆڤیەت لە سەرکوتکردنی شۆڕشی شێخ سەعید و سمکۆ و ئارارات (ئاگری) و پاشانیش هەڵوەشانەوەی کوردستانی سوور لە ١٩٣٠دا لە کۆماری ئازەربایجانی سۆڤیەت و وەڵام نەدانەوەی شێخ مەحموود و، هەروەها ئەو هەڵوێستەی لەکاتی هاتنی بارزانی خۆیدا بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات، بارزانیی نەخستبێتە گومان و دوودڵییەوە.

٧- دوور نییە بارزانی کە هاتبووە کوردستانی ڕۆژهەڵات بەو نیازە بووبێ یارمەتی لە سۆڤیەتییەکان وەربگرێت و بۆ ڕاپەڕینێکی گشتی و ڕزگارکردنی پارچەیەکی تری کوردستان، بگەڕێتەوە کوردستانی باشوور. چونکە کوردی ڕۆژهەڵات ناوچەیەکی بەربڵاوی ئازادکراویان لەژێر دەستدا بوو و، هێز و چەک و تەقەمەنیشییان هەبوو کە بتوانن دەستکەوتەکانی خۆیان بپارێزن، دیارە ئەگەر مەبەستی گەڕانەوەیشی نەبووبێت یان دەرفەتی بۆ هەڵنەکەوتبێت و، سۆڤیەتییەکان ئامادەییی یارمەتیدانیان پێشان نەدابێت، خۆ دەتوانین بڵێین مانەوەی لە کوردستانی ڕۆژهەڵات بۆ پاراستنی ئەو کۆمارە بوو کە پاڵپشت و پێگەیەکی گەورە بوو بۆ ڕزگارکردنی بەشەکانی تری کوردستان و قەڵایەکی گەورە بوو بۆ کورد.

٨- بواری چالاکیی سیاسی لە کوردستانی ڕۆژهەڵات بەبارزانی نەدراوە، بۆ وێنە دروستکردنی پارتی دیموکراتی کوردستان بەوێنەی حزبی دیموکراتی کوردستانی ڕۆژهەڵات، ئەمەیش خۆی دەگەڕێتەوە بۆ ئەو هەڵوێستە نالەبارەی کاربەدەستانی سۆڤیەت لەوێ و پاڵەپەستۆ خستنەسەر ڕێبەرانی بزووتنەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و، ترساندنی ئینگلیز و عێراق و ئێران سەبارەت بەبارزانی لە پرسی دروستکردنی دەوڵەتێکی یەکگرتووی سەربەخۆی کورد و، هێنانە کایەی ئۆتۆنۆمی بۆ کورد لە چوارچێوەی ئێران و... هتد. ئیتر زۆر تەگەرە خرایە بەردەمی کوردەکانی گەرمێن بۆ دروستکردنی پارتی دیموکراتی کوردستان بۆ باشووری کوردستان.

٩- هاتنی بارزانی لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر چەکدار و، هەروەها پێشوازیی گەرمی گەلی کورد لە کوردستانی ڕۆژهەڵات و، دواتر ئازایەتیی بارزانییەکان لەبەرەکانی شەڕدا بەتایبەتی لەشەڕەکانی (مل قەرەنی و قارئاوا و...)، سۆڤیەتییەکانی بەرە ڕووی ڕاستییەکی گەورە کردەوە کە نەیاندەتوانی حیسابی بۆ نەکەن.

١٠- هەروەک پاشتر دەرکەوت سۆڤیەت نەک تەنیا وازی لە پشتگیریی ئازەربایجان و کوردستان هێنا، بگرە داوای لە ڕێبەرانی هەردووڵاش کرد بەرامبەر بەسوپای ئێران بەرگری نەکەن. کێشەی

ئازەربایجـان و کـوردسـتـان بەیەکجاری بەرامـبـەر بەو بەڵێنانەی ئێـران سەبارەت بەدەرهێنانی نەوتی باکـوری ئێـران بەسـۆڤـیـەتی دابوو، پشت گـوێ خـرانەوە. تەنانەت پاش گـرتن و خـۆبەدەسـتـەوەدانی سـەرۆک کـۆمـاری کـوردسـتـان- قـازی مـحـەمـەد، کـارێکی وایان نەکـرد پێشـەوا لەدار نەدرێ، کـە دەیانتـوانی کارێکی وا بکەن. بارزانی-یان هەر لەبیر چووبووەوە و تەنانەت ئاگەداریشیان نەکردبوو بۆ ئەوەی پاشەکشە بکات، هەروەها دوو ئەفسەری ئازەربایجانیش (عەزیمی و کەبیری) کە لە بەرەی مـیـاندواو و سـەقـز لای بارزانی بوون، بانگ کرانەوە بۆ تەورێز، بەڵام بە بارزانیـیـان نەگـوت تەورێز خۆی بەدەسـتـەوە داوە، بارزانی کـاتێ دەچێت بۆ مـەهاباد لە خۆبەدەسـتـەوەدانیـیـان سـەرسام دەبێ و باوەڕ ناکات.

بارزانی کـاتێک لە ڕێگەی ڕادیۆوە ئاگـەداری خـۆبەدەسـتـەوەدانی تەورێز و ڕاکـردنی پیـشـەوەری و هەندێ لەسـەرکـردەکـانی ئازەربایجـانی دەبێ، بەپەلە خـۆی دەگـەیەنێـتـەوە مـەهاباد، خـۆ دەیـانـتـوانی بارزانیش ئاگـەداربکەن تا هیچ نەبێت ژن و منداڵی خۆی و هەڤاڵەکانی ڕزگار بکات، یان لەگـەڵ پیـشـەوەریـیـەوە بەرەو سـۆڤـیـەت بڕوات، یاخـۆ لەگـەڵ کـاربەدەسـتـانی ئینگلیـز و عـێـراق سـەبارەت بەگەڕانەوەیان و هەڵگرتنی فەرمانی هەڵواسینیان هەنگاو هەڵگرێت. بەڵام خوێن گەرمی و ئازایەتی و لێهـاتوویی و بەرپرسیـاریەتیی بارزانی لێرەدا خۆی دەنوێنێت، سەرەڕای هێرشی بەربڵاوی سوپای ئێران و خۆبەدەستەوەدان و ڕاکردنی سەرکردەکانی ئازەربایجان، هەروەها خۆبەدەستەوەدانی سەرۆک کـۆمـاری کـوردسـتـان قـازی مـحـەمـەد و بەتەنیـا مـانەوەی بارزانی، بەرەی شـەڕ تا بەرێکردنی دواین بنەماڵە بەرەو نەغەدە و شنۆ، چۆڵ ناکات و هەموان ڕزگار دەکات.

١١- سـەبارەت بەوەی چۆن سـۆڤـیـەت هێـشـتی بارزانی و هەڤـاڵـەکـانی پەنابەری ئەوێ بن، لە بەڵـگەنامـەکـاندا وا دەردەکـەوێت دیارە بەنابەدڵی وەرگـیـراوە و ئەو مـاوەیەش لەوێ بووە تووشی کوێرەوەری و ناخۆشی بووە و دەستبەسەر بووە. ڕێگەدان بەبارزانی پێش هەموو شتێک بۆ هەندێ شت دەگـەڕێتـەوە، یەکـەم: ئێـران بەیەکـجـاری کەوتە ژێر دەسـتی ئەمریکا و ئینگلیز، بەرژەوەندیی سۆڤیەت لە ئێراندا نەما، یان پێشێل کرا و، تەنانەت ئیمتیازی دەرهێنانی نەوتی باکوری ئێران کە قەوام بەڵێنی بەسۆڤیەت دابوو لەلایەن ئەنجوومەنی ئێرانەوە پەسەند نەکرا، پارتی تودە کە پارتێکی سەر بەسۆڤیەت بوو، کەوتە بەر پەلامار و لێدان. بەربەرەکانی و ململانێی نێوان ئینگلیز و ئەمریکا لە لایەک و، سۆڤیـەت لەلایەکـەی ترەوە لە ئاستی جیـهـاندا ڕۆژ بەڕۆژ توندتر دەبوو، بۆیە بارزانی نەدەکـرا وەرنەگـیـرێت، چونکە قـازی مـحـەمـەد و قـازییـەکـانی تر لـەگـەڵ ژمـارەیەک لە کـوردە شۆڕشگێڕەکانی کوردستانی ڕۆژهەڵات لەدار درابوون، ژمارەیەکی یەکجار زۆر زیندانی کرابوون یان و دوورخـرابوونەوە لە ئێـران، هەروەها فـەرمـانی هەڵواسـینی بارزانی و هاوەڵەکـانی لە عـێـراق دەرچووبوو. ئیـتـر وەرنەگـرتنی بارزانی پاشـمـاوەیەکی خـراپی بۆ سـۆڤـیـەت لەلایەن گـەلانی ناوچە بەتایبـەتی کـورد بەدواوە بوو. لەلایەکی ترەوە بارزانی بۆ سۆڤیـەت لە داهاتوودا پێویست بوو تا بۆ بەرژەوەندیی خۆی، یاخۆ بۆ بەربەرەکـانی ئینگلیـز و ئەمـریکا لەناوچەکـەدا سـوودی لێ وەربگرێ،

بەڵگەکانیش ئەو ڕاستییە دەسەلمێنن بەتایبەتی نووسینەکەی پاڤیل سودا پلاتۆڤ. لەلایەکی تر ئەگەر سۆڤیەت پەنابەریی بارزانی و هەڤاڵەکانی قەبووڵ نەکردایە ئەوا ڕەنگدانەوەیەکی خراپیشی لەناو کوردەکانی سۆڤیەتدا دەبوو، هەروەها بەدرۆدەرچوونی ئەو مافە بوو کە لە یاسای بنەڕەتی سۆڤیەت نووسرابوو لەبەرئەوەی ئەو ماددەیە ڕێگەی دەدا بەپەنابەری سیاسی و ئەوانەی گیانیان لەمەترسیدابوو و بۆ ئازادی و ئاشتی خەباتیان دەکرد ڕوو لە سۆڤیەت بکەن، ئەمانە هەمووی هەرایەکی گەورەی بەدواوە دەبوو. جگە لە هەڵواسینی قازی و دوورخستنەوە و زیندانی کردنی شێخ ئەحمەد و ئەوانەی لەگەڵیدا گەڕابوونەوە بۆ عێراق، هەروەها لەداردانی ئەو ئەفسەرە کوردانە(*) لەلایەن ڕێژیمی عێراقەوە، دەستی ئینگلیزیشی تێدابوو، گەڕانەوەی مەلا مستەفا و هەڤاڵەکانی بۆ عێراق یان خۆبەدەستەوەدانی بەرێژیمی ئێران چارەنووسی ئەوتۆی لێ چاوەڕێ دەکرا.

خۆ ئەگەر ئێران نەوتەکەی بدایە بەسۆڤیەت دوورنەبوو ئەو کاتە سۆڤیەتەکان مافی پەنابەریشیان بەبارزانی نەدایە. ئەمریکا و ئینگلیزیش هیچ هەنگاوێکیان نەنا بۆ خۆ تێکەڵکردن لە پرسی وەرگرتنی بارزانی بە پەنابەر لە سۆڤیەت یاخۆ پاراستنی گیانی لەلایەن ڕێژیمەکانی عێراق و ئێرانەوە، لەبەرئەوەی بارزانییان بەپیاوی سۆڤیەت دەزانی و ناوی جەنەراڵی سووریان لێ نابوو و، بۆ لەناوبردنی بارزانی پشتیوانیی ڕێژیمی ئێرانیان دەکرد.

١٢- خاڵێکی تری گرینگ کە لە بەڵگەکاندا دەردەکەوێت ئەوەیە لەکاتی نێزیکبوونەوەی بارزانییەکان لە سنووری سۆڤیەت، ئاگەداری سنوورداڕانی سۆڤیەت ناکرێت کە بارزانی دێت و ئاگاداربن و پێشوازییان لێ بکەن، بەپێچەوانە دەستووریان پێ دەدرێت، زۆر بەتوندی سنوورەکان بپارێزرێن بەشێوەیەک کە هاتوچۆی ئەم دیو و ئەودیو نەکرێت. ئەمە لەکاتێکدا بوو کە دەیانزانی بارزانی تاکە ڕێگەیەکی لەبەردەمدا مابێت خۆی پێ ڕزگار بکات هاتنی بۆ سۆڤیەتە، لە ڕاپۆرتەکانی کۆنسوڵ و سنووردارانی سۆڤیەتدا دەردەکەوێت کە تورکیا و ئێران بەسوپا و باڵەفڕەوە دوایان کەوتوون، بەڵام سۆڤیەتەکان زۆر بەشێوەیەکی ناشیرین بەرەوڕووی بارزانییەکان دەبنەوە. بارزانی دەبەنە شاری نەخچەوان و لە خانووێک لەژێر چاودێریدا دەبێت و ئەوانیتر بەسەر مۆڵگە و پێگەکانی سوپاییدا دابەش دەکەن و وەک دیلی شەڕ هەڵسوکەوتیان لەگەڵدا دەکەن و دوای چل ڕۆژ بۆ ناوچەکانی (ئەقدەم و لاچین و ئیولاغ)یان دەبەن و، بارزانیش بۆ شاری شووش دەگوازنەوە.

لەباتیی ئەوەی ڕۆژی یەکەم پێشوازیی گەرمیان لێ بکەن و هەلیان پێ بدەن لەناو کوردەکانی سۆڤیەتدا بژین و پێوەندییان بەیەکەوە هەبێت و دەستوور بەکوردەکانی سۆڤیەت بدەن هاوکاری و یارمەتییان بدەن بۆ ئەوەی ماندووبوونی ڕێگەیان لەبیر بچێتەوە و، بەژیانی دەربەدەری سەغڵەت نەبن. بەپێچەوانەی ئەمە دووریان دەخەنەوە و لەیەکیشیان جیا دەکەنەوە. باقرۆڤی سەرۆکی ئازەربایجانی

(*) واتە عیزەت عەبدولعەزیز، مستەفا خۆشناو، خەیروڵڵا عەبدولکەریم و محەممەد قودسی، کە لەگەڵ بارزانی و هەڤاڵەکانی بەنهێنی کاریان دەکرد. د. هەورامی

سۆڤیەتی ڕۆڵێکی سەرەکی لەم سیاسەتە نالەبارەدا دەبینێت، تەنیا پاش مردنی ستالین لە ساڵی ١٩٥٦دا دەهێڵن بارزانی سەردانی ئەرمەنستان بکات و چاوی بەژمارەیەک کورد بکەوێت، ئەویش لەگەڵ ژمارەیەکی کەم و بەترس و لەرزەوە، جگە لەوە ژمارەیەکی کوردی سۆڤیەتیش دەکەن بەسیخوڕ بەسەر بارزانییەوە.

ئەمڕۆ کوردە بەساڵاچووەکانی سۆڤیەت دەگێڕنەوە چۆن بارزانی لەلایان خۆشەویست و بەڕێز بووە و ئارەزووی دیتنیان کردووە و ئامادەی هاوکاری و خزمەت کردنی بوون. زۆرکەس لەبەر خۆشەویستیی ئەو و هەڤاڵەکانی، ناوی ئەوانیان لە منداڵەکانی خۆیان ناوە، تا ئێستەش شانازیی پێوە دەکەن، هەروەها باسی ئەوەش دەکەن کە وێنەی بارزانییان لە زۆر ماڵدا هەڵواسیوە و ماویانە.

بارزانی دوای ئەوەی لەگەڵ خرۆشۆڤدا پێوەندی دەگرێت، سانسۆریان لەسەر هەڵدەگرن و هەلی هاتوچۆیان بۆ ئەملا و ئەولا پێ دەدەن، هەروەها بڕیار دەدەن ژمارەیەک لەو کوردانە فێری زانست و پیشە بن لە فێرگەکانی سۆڤیەتدا.

لەسەرەتای هاتنی بارزانی بۆ سۆڤیەت، تەنانەت پێش هاتنەکەیش زۆرجار دەوڵەتانی ئێران و عێراق داوای گەڕاندنەوەی دەکەن و، بە(چەتە) و (ڕێگر)(*)ی لە قەڵەم دەدەن، ئەمە وێڕای پروپاگەندەیەکی زۆر لە ڕۆژنامە و ڕادیۆکاندا، هەروەها پروپاگەندەی ئینگلیز و ئەمریکاش گوایە پێشوازییەکی گەرم لە بارزانیەکان کراوە و، دەوری سیاسی و سوپاییان پێ دراوە و، بۆ ئاژاوە نانەوە لە ئێران و عێراق و تورکیایان ئامادە دەکەن.

هەرچەندە لای سۆڤیەتیش ئاشکرابوو ئەو ڕێژیمانە سیاسەتێکی دژ بەسۆڤیەت و کۆمۆنیزمیان گرتووەتەبەر، بەڵام ئەمانە و زۆر هۆکاری زیندووی تریش ئاشکرا کاریان نەدەکردە سەر سیاسەتی سۆڤیەت بەرامبەر بە کورد، بەتایبەتی بەرامبەر بارزانی و هەڤاڵەکانی.

لەژێر پاڵەپەستۆی سۆڤیەت و ئێران و پروپاگەندەی ئینگلیز و عێراق لە دژی بارزانیدا، بۆ سەرکردەکانی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەتایبەتی قازی محەمەد بێ کاریگەر نەبووە، بۆ وێنە دوورخستنەوەی بارزانی و بارزانییەکان و، پاشان گوایە نەیانهێشت لە کوردستانی ئێراندا چالاکیی سیاسییان هەبێت و لە کاروباری کوردستانی ڕۆژهەڵاتدا تێکەڵ بن و، بەرپرسیاریەتیی ڕەسمی بەهیچ کامیان نەدرا گوایە بارزانییەکان خەڵکی عێراقن و نابێ بمێننەوە، ئەمانە وا لە هەندێ کوردی ڕۆژهەڵات و باشووری کوردستان دەکات داوای گەڕانەوەی بارزانییەکان بۆ کوردستانی باشوور بکەن و جۆرە دڵ ساردییەکی لە نێوان هەردوولا دروست کردبوو، دەوڵەتانی ناوبراو هیچ کامێکیان پێیان خۆش نەبوو بارزانییەکان لەوێ بمێننەوە و سەبارەت بەبارزانی گیروگرفت بۆ خۆیان دروست بکەن. پێوەندیی باشی ئینگلیز و سۆڤیەت، وتوویژی سەرکردەکانی کوردستانی ڕۆژهەڵات لەگەڵ تاران، ئەمانە و زۆر شتی تر

(*) خوێنەری بەڕێز دەبێ ئاگەدار بێ کە ئەم جۆرە وشە و زاراوە نادروست و بێ شەرمانە لەلایەن داگیرکەرانی کوردستانەوە لەئاست خەباتکارانی ڕێگەی ئازادیی کوردستاندا بەکارهاتوون. بڵاوکەرەوە: ئاراس.

که هیچ لایەنێک لەمانە ئامادە نەبوو بیانوو یان تەگەرە بۆ ئەوانیتر دروست بکات. چاودێریی ئینگلیز و عێراق و ئێران لەسەر بارزانی، بگرە سۆڤیەتییەکانیش لە زۆر لاوە زیاتر بووە لە لایەنەکانی ترکە بارزانییەکان بڕبڕەی پشتی کۆماربوون. لەلایەکی ترەوە هێنانە گۆڕێی پرسی دروستکردنی دەوڵەتێکی سەربەخۆی کورد کە هەموو پارچەکانی بگرێتەوە، ئەو داگیرکەرانەی ترساندبوو و، لە هەموو لایەکەوە بەگشت فڕوفێڵەوە دەیانویست بارزانی لەوێ نەمێنێتەوە، ئەوان دەیانزانی بارزانییەکان چ ڕۆڵێکیان هەیە. نەهێشتنی ئەوان واتە لاوازکردنی بزووتنەوەی کورد و، نەهێشتنی یەکگرتن و برایەتی و هاودەردی و هاوبەشیی کێشەی نێوان پارچەکانی تری کوردستان... هتد.

ڕۆژنامەی نیویۆرک تایمز لە ڕێکەوتی ۳ی نیسانی ۱۹۵۰دا کورد بەستوونی پێنجەمی سۆڤیەت دادەنێت و، دەڵێ: مەلا مستەفا لە قوتابخانەیەکی سیاسیی حزبی لە شاری نەخچەوان لەگەڵ هاوڕێکانیدا فێری زانیاری دەبن و دژی وڵاتانی تورکیا و عێراق و ئێران خۆیان ئامادە دەکەن.

لە چەندین یادداشتی ڕەسمیی دەوڵەتی شاهەنشاهیی ئێران بۆ کاربەدەستانی سۆڤیەت لە ئێران نەک تەنیا داوای گەڕانەوەیان دەکەن، بگرە پێش هاتنیشیان بۆ سۆڤیەت کاربەدەستانی سۆڤیەت ئاگادار دەکەنەوە و داوایان لێ دەکەن ڕێی هاتنی بارزانی و هەڤاڵەکانی بگرن و، داوای دەستگیرکردن یان لەناوبردنی ئەو تاخمە (دز و تالانکەر و پیاوکوژە)(*) بۆ سۆڤیەت پێشنیاز دەکەن. تەنانەت لە زۆر یاداشتدا ئاماژە بۆ پەیمانی ۲۱ شوباتی ۱۹۲۱ دەکەن و دەڵێن هێشتنەوەی بارزانی لە وڵاتی ئێوەدا بەپێچەوانەی ئەو پەیمانە دووقۆڵییەیە.

سۆڤیەتییەکانیش بەڵگەی زۆریان لەسەر ئێران دەبێت، بۆ وێنە نەدانی نەوت و پروپاگەندە دژی سۆڤیەت و گرتن و لێدانی تودەییەکان، هەروەها باسی هەبوونی ئەفسەرانی ئەمریکایی لەناو سوپای ئێراندا دەکەن و، دەڵێن ئێوەش بەپێچەوانەی ئەو پەیمانە ڕەفتار دەکەن، لە وەڵامدا ئێران دەڵێ: هەبوونی چەند ئەفسەرێکی ئەمریکایی ئەویش بۆ بەڕێوەبردنی سوپا و جەندرمەی ئێران کە لەکاتی شەڕی جیهانیدا هاتوونەتە ئێران کردەوەیەکی دژی سۆڤیەت نییە، هەروەها نکوولی لەیارمەتیی ئەمریکا و ئینگلیز بۆ ئێران دەکەن و دەڵێن: نابێ هەبوونی ئەو ئەفسەرە ئەمریکاییانە لە ئێران ببەسترێ بەبارزانییەکانەوە، ئەمە کردەوەیەکی ناوخۆی ئێرانە (هەر دەڵێی بارزانی لە تاران و ئەسفەهان لەدایک بووە و پەساپۆرتی ئێرانی لە گیرفاندایە وا داوای گەڕاندنەوەی دەکەن).

لەسەفەری دووەمی قازی محەمەد بۆ باکۆ کە هاوکات لەگەڵ هاتنی بارزانییەکان بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات بووە، گوایە باقرۆڤ داوای لێ دەکات بەپەلە بگەڕێتەوە کوردستان، لەبەرئەوەی بارزانی بەتەمایە بێتە کوردستانی ڕۆژهەڵات و، دەبێ پێشگیری لێ بکرێت، زۆر پێ دەچێ ئەم وتەیە ڕاست بێت بەپێی ئەو هەڵوێستانەی فەرمانبەرانی سۆڤیەت لە ئێران و، هەروەها هەڵوێستی باقرۆڤ بەرامبەر بەبارزانی لەیەکەتیی سۆڤیەتدا.

(*) لەلای داگیرکەرانی کوردستاندا خەبات بۆ ڕزگاریی نیشتمان لەلایەن سەرکردە و ڕۆڵەکانی کوردەوە وا وەسف کراوە. بلاوکەرەوە: ئاراس.

هەندێ سەرچاوە دەڵێن؛ بارزانی پێش هاتنی بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات ئاگەداری قازی محەمەد دەکاتەوە کە بەتەمایە لەگەڵ ژن و منداڵدا بێتە ئەودیو، گوایە بارزانی چاوەڕوانی وەڵامەکەی نەکردووە و، قازیش بەڵێنی نەداوە. بارزانی دەکەوێتە ڕێ و دێتە کوردستانی ڕۆژهەڵات، بەڵام هاتنی کوردی لێقەوماو لە کاتی تەنگوچەڵەمەدا بەدرێژایی مێژوو بۆ ئەم دیو و ئەودیوی سنوورە دەستکردەکانی کوردستان هەر هەبووە و، تەنانەت دەوڵەتانیش نەیانتوانیوە پێش لە هەستی برایەتی و بەتەنگەوە هاتنی گەلی کورد بگرن.

لەلایەکی ترەوە هەندێک دەڵێن؛ قازی بەبارزانیی گوتووە کەوا بەهۆی برسیەتی و قات و قڕی و نەخۆشییەوە، هاتنی ئەوان بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات لەو کاتەدا پڕ لە مەترسییەدا، زەرەر و زیانێکی زۆری بۆ ئەو مەڵبەندە هەیە(*)، بەڵام ئەم وتانە تا ئێستە ڕوون نین و پێ ناچێت ڕاست بن. قات و قڕی لە ناوچەی کوردستاندا نەبووە، بەپێچەوانە لە کوردستاندا گەنم و خواردەمەنی زیادە بەتاران و تەورێز فرۆشراون و بۆ عێراق و تورکیاش چووە (لەم بارەیەوە هەندێ ڕاپۆرتی کۆنسوڵەکانی سۆڤیەت هەن، هیوادارم بکەونە بەردەستی خوێنەران). لەلایەکی ترەوە قازی دەستوور دەدات یارمەتییان بدەن و، کۆمیتەیەکی هاوبەش لە کوردەکانی بارزانی و ڕۆژهەڵات بۆ چارەسەری پرسی حەوانەوەی ئەوان پێک دێنن. خۆ هیچ بەڵگەیەکیش نییە باسی پێشگرتن یان گەڕاندنەوەی ئەوان بۆ ئەودیو بکات، هەروەک پێشتر ئاماژەمان بۆ کرد.

پاڵەپەستۆی سۆڤیەت و ئێران و، پروپاگەندەی ئینگلیز و عێراق بۆ سەر ڕێبەرانی بزووتنەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە ئاوڕ لە بارزانی نەدەنەوە، بەبانگکردنی مەلا مستەفا لە ڕێکەوتی ۱۳۲۵/۱۲/۹ پووچەڵ کرایەوە و، پێشوازیی ڕەسمی لەلایەن ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندیی (حدک) وەک سەرکردە و سەرۆکی بزووتنەوەی کورد لە باشووری کوردستان و چاوپێکەوتنی دوو سەرکردەی کورد قازی محەمەد و مستەفا بارزانی کە بەڕێز و شکۆیەکی تایبەتییەوە ئەنجام درا، ئەو تەمومژەی دروست ببوو، ڕاماڵی - وەک چۆن شێخ مەحموود پێشوازیی لە سمایل خانی شکاک- سمکۆ لە سلێمانی دەکات، - لەلایەن کۆمەڵانی خەڵکەوە وێڕای پێشوازیی گەرم دەبێتە جێژن و شادی، مەلا مستەفا چەند ڕۆژێک لە مەهاباد دەمێنێتەوە و پۆڵ پۆڵ پیاوە ناودار و دەستڕۆیەکانی مەهاباد سەردانی دەکەن، بارزانی سەردانی زۆر جێگە و بارەگا دەکات وەک بارەگای هێزی کوردستان، سەردانی چەند قوتابخانە و فێرگە و شارەوانی و چاپخانە دەکات و بەئامۆژگاری و بزواندنی هەستی نەتەوایەتی و نیشتمانپەروەری لە دیدارەکانیدا ورەی خەڵک بەرز دەکات و دڵگەرمتریان دەکات بۆ پاراستن و خەبات لەڕێگەی ئازادیی گەلی کورددا و، ئامادەییی خۆی و هاوڕێکانی کە هاتوونەتە کوردستانی ڕۆژهەڵات بۆ خزمەت و گیان لەسەردەستی و پاراستنی کۆمار دەردەبڕێت. ڕۆژنامەی کوردستان لە چەند ژمارەدا باسی ئەو دیدارە

(*) جگە لەوەی د، ئەفراسیاو روونی نەکردووەتەوە کەوا ئەم قسانەی لە چ سەرچاوەیەک وەرگرتووە، بەپێی ڕاستییە باوەڕپێکراوەکان چوونی بارزانی بۆ مەهاباد بەپێی ڕێککەوتنێک بووە و بارزانییەکان لەلایەن خەڵکی کوردستانی ئێران و سەرکردایەتیی حزبی دێموکراتەوە پێشوازی لێکراو بوون. بلاوکەرەوە: ئاراس.

مێژووییـیـە دەکـات و، لە ژمـارەی ۲۳ی ڕێکەوتی ۱۳۲٤/۱۲/۱٥دا وتاری مـحـەمـەد مـەحـمـوود (قودسی) کە بەنوێنەرایەتیی بارزانی لە پێش پێشەوا و بەرپرسانی تری کۆماردا خوێندوویەتییەوە، بڵاو دەکاتەوە، لێرەدا چەند خاڵێکی گرینگی لێ هەڵدەبژێرین:

«پێشەوای موعەزەم... گەورە بەڕێزەکانم

بەناوی سـەرکـردەی شـۆڕشی گـەل لە بارزان، ڕۆژباشی پێـشکێش ئێـوە دەکـەم کـە ئاڵای پیـرۆزتان لە بەشێکی نیـشـتـمـانی گـەورەدا بڵند کردووە. ئەو بەشانەی تری نیـشـتـمـانی مـەزنمان کـە لەژێر دەسـتی بێگانەدان و گەلی کوردستانی مەزن چاوی بڕیوەتە ئەو ئاڵایەی لەسەری ئەم حکوومەتەدا دەشەکێتەوە».

قـازی محەمەد لەیەکێک لە وتارە ناودارەکانی خۆی پاش دەرچوونی سوپای سوور لە ئێران، سوپاسی خێڵ و هۆزەکانی کورد دەکات کە پشتگیری و گیان لەسەردەستیی خۆیان بۆ کۆمار دەربڕیوە و جارێکی تر سەلماندوویانە ئەو ئازادییەی ئەمڕۆ هەیە بەهەوڵ و خەباتی بێ وچانی ئەوان پێک هاتووە و، ئامادەی پاراسـتـنیـشین. سـەبارەت بەبارزانیـیـەکـان ڕۆژنامـەی کـوردسـتـان ڕێکەوتی ۱۳۲٥/۲/۲٥ بەشـێکی وتارەکەی قازی کە تایبەتی ئەوانە بڵاودەکاتەوە:

«... برایانی خۆشەویستی بـارزانی لە پێناو وەدەست خستنی ئازادیی کوردستانی مەزن و وڵاتدا، ماڵ و منداڵـیـان لە پێش چاو نیـیـە، هەمـوویان لەپێناو ئەو مـەبەسـتـە ناوە و پیـاوانە لەهەوڵدان، جێگەی شانازییە کە ئازادیخوازیی گەلی کورد نیشان دەدەن و، پسپۆریی ئەوان لە چالاکیی جەنگی و ئازادی و ڕەشیـدییـان کە سیـفـاتی مومەیەزی کوردانە لەشەڕی ساڵح ئاوایەدا مەعلووم بوو، کە عـیـدەیەکی ۷۰۰ کـەسیی ئۆردووی فـارسـەکان دەیانەویست بۆ لای سـەرایان بێت، ئەوان ۱۷٥ کـەس پێـشیـان پێ گـرتن ۱۱۰ کەسیـان لێ کوشتن ٤۰ ئەسیـریان لێ گرتن و تەلەفـاتێکی زۆریان لێ دان بێ ئەوەی یەک کـەسیـان خوێن لە کەپووی بێت...».

بارزانی پاش خۆ بەدەستەوەدانی ڕێبەرانی کۆماری کوردستان

بارزانی زۆر هەوڵ دەدات قـازی مـحـەمـەد خۆی بەدەست کـاربەدەسـتـانی ئێران نەدات و باسی بێ وەفـایی دەسەڵاتدارانی ئێرانی بۆ دەکات و، پێشنیاز بە قازی محەمەد دەکات لەگەڵی بکەوێت، بەڵام دیارە قازی پاش خۆبەدەستەوەدانی تەورێز و خۆتێ نەگەیاندنی سۆڤیەتییەکان لە کێشەی کورد، بەیەکجاری بڕیاری دابوو نەک هەر بەرامبەر بەسوپای سەرکوتکاری ئێران بەربەرەکانی نەکات، بگرە خۆی و سەرکردەکانی تری خۆیان بەدەستەوە بدەن.

کـاربەدەسـتـانی ئێرانی کە زانیـیـان ئازەربایجان و کـوردسـتـان بەبێ مـەرج و شـەرت خـۆیان بەدەسـتـەوە دابوو و، ئیـتر کـۆسپـێکی ئەوتۆ لەسەر ڕێگەیاندا نییە، پارتی تودە و ئەو بەرە یەکگرتووەش کە لە ئێران دامـەزرابوو هیـچ هەنگاوێکی بۆ بەرپەرچ دانەوەی ئەو سـیـاسـەتە سـەرکـوتـکارانەی ڕێژیم هەڵنەگـرت. لەلایەکی ترەوە بێدەنگیی سۆڤـیـەتیـیـەکـان و ڕازی بوونیـان بەبەسـتـنی پەیمانی نەوت لە نێـوان ئێـران و

سۆڤیەت و، پشتیوانیی ڕێژیمی ئێران لەلایەن ئەمریکا و ئینگلیزەوە، ئەمانە هەمووی دەستی ئێرانیان بۆ هێرش کردنە سەر کوردستان و ئازەربایجان ئاواڵەکرد. تاقە هێزێک کە مابوو بەرەنگاری ببنەوە بارزانییەکان بوو، هەر لەسەرەتای مانگی کانوونی یەکەمی ١٩٤٦دا پێش خۆبەدەستەوەدانی تەورێز و مەهاباد کاربەدەستانی ئێران و ئینگلیز چەندجار داوایان لە سۆڤیەت کرد کە دەیانەوێ بۆ سەرکوتکردنی بارزانی (کە کابرایەکی عێراقییە و خەریکی تاڵان کردن و ئاژاوە نانەوەیە)، سوپای ئێران بنێرنە کوردستان و بارزانی-یان بەهۆی سەرەکیی ناهێمنایەتی و تێکدانی باری ناوچەکە ناو دەبرد، بەڵام پاشانیش کە هیچ هێزێک پێش سوپای ئێرانی بۆ کوردستان نەگرتبوو، ئیتر وەک جاران دەسەڵاتدارانی تاران ترسیان نەمابوو کەوا لەبەر سۆڤیەت یان سوپای تەورێز و مەهاباد، بۆ وەدەرنانی بارزانی تەگەرە دێتە سەر ڕێگەیان، ئەوەبوو کاتێک سوپای ئێران گەیشتە شارەکانی کوردستان و بارزانییەکانیش لەدەوروبەری نەغەدە و شنۆ پاشەکشەیان کردبوو، سوپای ئێران دەیتوانی لە سێ لاوە هێرش بکاتە سەریان، لەلای ورمێ و مەهاباد - نەغەدە و، لەلای خانێ و سەردەشتەوە. بەڵام نەوێران، لەبەرئەوەی بارزانییەکان لەشەڕەکانی پێشوودا زەرەر و زیانێکی وا گەورەیان لەسوپای ئێران دابوو، دەیانزانی شەڕ لەگەڵ بارزانییدا جگە لە تێکشکان و قوربانییەکی زۆر، ئەنجامێکی تری بەدواوە نابێت، شەڕەکانی دواییش ئەم ڕاستییەی بۆچوونی فەرماندەکانی سوپای ئێرانیان بەڕاست سەلماند.

لەلایەکی ترەوە بەبۆچوونی دەسەڵاتدارانی تاران بەربەرەکانێ لەگەڵ بارزانییدا لەوانەیە ببێتە هۆی ژیانەوەی بزووتنەوەی کورد و تەنانەت ئازەربایجانیش، لەبەرئەوە گەلی کورد بەخۆبەدەستەوەدانی سەرکردەکانی، جگە لە لەدەستدانی دەستکەوتەکانی ئەو چەند ساڵە و، جگە لەسەرکوتکران و تاڵان کرانی گەلی کورد وەک جاران لەلایەن مووچەخۆرانی تارانەوە هیچی تری بۆ نامێنێتەوە. پاش داگیرکردنی مەهابادیش لەلایەن سوپای ئێرانەوە هێشتا زۆربەی سەرۆک هۆز و خێڵی کورد و پێشمەرگەی کورد چەکی خۆیان نەدابووەوە ئێران. واتە شەڕکردن لەگەڵ بارزانی تا بەدەستەوەدانی ئەوانەی چەکی خۆیان نەدابووەوە بێ ئەنجام بوو، ئیتر ئەمانەش دەچوونە ڕیزی بارزانییەکان و، ئەوکاتە شەڕ لەگەڵ ئەوانە کە زۆربەی خەڵک پشتیوانییان دەکردن، بەسەرکوت یان کوشتن یان گرتن یان ڕاونانیان بۆ ئەودیوی سنوور بەکۆتا نەدەهات، بگرە دەبوو بەشەڕێکی درێژخایەن و زیانێکی زۆری بۆ ڕێژیمی تاران دەبوو. ڕێبەرایەتیی بزووتنەوەی کوردیش دەکەوتە دەست بارزانیی کۆڵنەدەر کە مەترسی زیاتری بۆ ئەوان بەدواوە بوو، بۆ دەسەڵاتدارانی تارانیش پێویست بوو لەگەڵ ڕێژیمی عێراق و تورکیادا بۆ لێدانی بارزانییەکان سوپای هەر سێ دەوڵەت پێکەوە و هاوکات دەستبەکار بن و، ئەمەیش پێویستی بەماوە و توانەوەی بەفر و نەمانی سەرما و سۆڵە و چاککردنی ڕێگەوبان و کۆکردنەوەی هێز بوو.

کاربەدەستانی ئێرانیش دەیانزانی بارزانی لەگەڵ سۆڤیەتییەکاندا نێوانی باش نەبووە، بەتایبەتی پاش ئەوەی پشتی کۆماری کوردستانیان بەردا، دیارە بارزانیش هیوای بەوانە نەمابوو، واتە نەیدەویست پەنابەری سۆڤیەت بێت، ئەگینا هەر چۆنێک بێت پاش خۆبەدەستەوەدانی قازی و ڕۆیشتنی پیشەوەری بۆ سۆڤیەت، ئەویش بەرێ دەکەوت. وەک باس کرا، لەبەرچەند هۆیەک شەڕ لەگەڵ بارزانییەکاندا

پاشماوەی باشی بۆ سوپای ئێران بەدواوە نەبوو، ئیتر لەباتی زەرەر و زیانی گیانی و مادی بڕیار درا لەگەڵ بارزانی بکەونە وتوویژەوە، بەڵکو بەبێ شەڕ خۆی بەدەستەوە بدات یان لەناوی ببەن. هەرچەندە مانەوەی بارزانیش لە ئێران بۆ کاربەدەستانی ئێران لەبەر ئەو پێوەندییانەی لەگەڵ عێراقدا هەیانبوو، بەتایبەت لەسەر کێشەی کورد و، لەلایەکی تریشەوە پێوەندیی ئینگلیز و ئێران، جگە لە ژانەسەر و ئاڵۆزی لە نێوان ئەو دەوڵەتانەدا هیچی تری تێدانەبوو، بەڵام وتوویژ لەگەڵ کردن و خستنە داوی بارزانی باشترە لە شەڕکردن لەگەڵیدا یان مانەوەی و یاخی بوونی لەسەر سنوورەکان، لەوانەیشە مەزەندەی ئەوان خۆی بەدەستەوە بدات و شەڕ نەکات.

کۆبوونەوەی دەربار و ئەفسەرانی پایەبەرزی سوپای ئێران و قەوامولسەلتەنە بەسەرۆکایەتیی شا بەپێی ئەو هەواڵانەی لە کوردستانەوە گەیشتبوو، هەروەها بە لەبەرچاوگرتنی ئەو چەند شەڕانەی لەڕابردوو لەگەڵ بارزانیدا کرابوو، بەپەسندکردنی شا بڕیار دەدرێت وتوویژ لەگەڵ بارزانیدا بکرێت و بانگیش بکرێت بۆ تاران، ئەگەر بێتو ئامادەی جێبەجێ کردنی مەرجەکانی دەوڵەتی ئێران نەبێت، لەوێ بگیرێت، یان بەتاوانی ناپاکی و ئاژاوەنانەوە هەڵبواسرێت، یان بدرێتەوە بە عێراق، گرینگ ئەوەیە بەقەولی خۆیان (سەری مارەکە پان بکرێتەوە)، ئەزموونی ڕابردووی کاربەدەستانی ئێران و تورکیا لە کوشتنی سەرکردەکانی کورددا، کە بەکوشتنیان، بزووتنەوەی کوردیان لەسەرکردەی بلیمەت و ئازا بێ بەش کردووە، بۆ وێنە کوشتنی نامەردانەی سمکۆ لە ١٩٣٠ لە شاری شنۆ کە بۆ وتوویژ بانگ کرابوو، یان بانگێشتنی جەعفەر ئاغای شکاک لە زەمانی قاجارەکاندا بۆ تەورێز و، کوشتنی دەیان پیاوچاک و سەرۆک هۆز و ناوداری کورد لە تاران بەدەستی ڕەزا شا و... هتد، نموونەی زیندوو بوون.

وتوویژ لە کوردستان لەگەڵ بارزانیدا ئەنجامێکی بۆ کاربەدەستان نەبوو، زانییان کە بارزانی ناچێتە ژێر شەرت و مەرج و فڕوفێڵەکانی ئەفسەرانی ڕاسپاردەی ڕێژیم، بەکورتی بارزانییان بۆ هەڵنەخەڵەتا، بارزانیش هەم لەنیازی ئەوان ئاگەداربوو، هەم لەڕووی هێزیشەوە لەگەڵیاندا وتوویژی دەکرد و، هەمیش ڕۆحییەتی تێکشکاو و شڵەژاوی سوپای ئێرانی دەزانی و، دەیزانی لە ڕووی لاوازییەوە ئامادەی وتوویژ بوون، ئەگینا هەر بەهێرش کردن و بەزۆری چەک و سوپا ئەوانیان لەنێو دەبرد.

ئەفسەرانی سوپای ئێران لە چۆنیەتیی وتوویژەکانی خۆیان لەگەڵ بارزانیدا تاران ئاگادار دەکەنەوە و، بەدەستووری تاران بارزانی بانگ دەکرێت بۆ ئەوێ. پێویستە بگوترێت، کە وتوویژی ئەفسەرانی ئێران لەگەڵ بارزانی لە کوردستاندا زۆرتر لایەنی گەف و هەڕەشە بووە، بەپێی بۆچوونی ئەوان بارزانی ناچارە خۆی بەدەستەوە بدات و ڕێگەیەکی تری نەماوە، لەبەرئەوەی ئازەربایجان و کوردستان تەواو بوون، بەگەڕانەوەشیی بۆ عێراق مردن چاوەڕێی دەکات، ناشیەوێ بۆ سۆڤیەت بچێت و، کەوتووەتە ئابڵووقەوە و ژن و منداڵی پێیە و شەڕی پێ ناکرێت، بەڵام مخابن هەرچەندە بارزانی دەیەوێ بڕوا بەکاربەدەستانی ئێرانی بکات کە نایەوێ لەگەڵ سوپای ئێراندا ڕووبەڕوو ببێتەوە یان دژی دەوڵەتی ئێران بجووڵێتەوە و، داوا لە کاربەدەستانی ئێران دەکات تا توانەوەی بەفر و هاتنی بەهار دەرفەتیان بدەن لەناوچەی شنۆ بمێننەوە و، پاشان بەتەمانە بگەڕێنەوە کوردستانی باشوور. بەڵێنیشیان پێ دەدات کە چەکە قورسەکانیان

بداتەوە و، تا مانەوەیشی لەگەڵ کاربەدەستانی ئێراندا پێوەندیی هەبێت و کاربەدەستانی ئێرانی دەتوانن چاودێریی بارزانییەکان بکەن و بەڵێن دەدات، لە کاروباری کوردستانی ئێراندا دەست تێوەردان نەکات، تەنانەت داوای خواردەمەنی و یارمەتیش لە دەوڵەتی ئێران دەکات، بەڵام دەسەڵاتدارانی تاران ئامادە نابن و دەستوور بەئەفسەرانی ئێرانی لە کوردستان دەدەن کە بەبارزانی بڵێن ئێمە دەسەڵاتی ئەوەمان نییە لەسەر ئەم پێشنیازانەدا وتووێژی لەگەڵدا بکەین و باشتر وایە بارزانی بەبانگهێشتنی کاربەدەستانی ئێران سەردانی تاران بکات و لەوێ لەگەڵ کاربەدەستانی بەرزی ئێراندا وتووێژ بکات. بارزانی پاش کۆبوونەوە لەگەڵ شێخ ئەحمەدی برای و ئەفسەرە کوردەکاندا بریار دەدەن بچێت بۆ تاران. بریاری ئەم سەردانە هەنگاوێکی پڕ لەمەترسی بوو، بەڵام هەرچۆنێک بێ نابێ بیانوو بدرێتە دەستی ئەفسەرانی سوپای ئێران بۆ ئەوەی دەست بەشەڕ بکەن. زۆرتریش لەبەر ئەو ژن و منداڵە کە ژمارەیان لە ١٠ هەزار کەس زیاتر بوو، حەوانەوەیان لەو سەرمایە و دابین کردنی خواردن بۆیان و... هتد، کارێکی ئاسان نەبوو، بگرە هەرچۆنێک بێت ئەگەر بەرێگەی وتووێژیش بێت تا بەهار کات بەرنەسەر باشە. بەڵام ئێرانییەکان رازی نابن، لەبەرئەوەی نەرابردووی بارزانی-یان لە بیرچووەتەوە و، نەمانەوەی بەچەک و بەبێ چەک لە کوردستاندا قەبووڵ دەکرێت و، نەدەرچوون و گەرانەوەیشی بۆ کوردستانی باشوور بێ تۆڵەساندنەوە بۆ کاربەدەستانی ئێران شیاو بوو. بارزانیش کە داوای مانەوەی خۆی و هەڤاڵەکانی و بنەماڵەکانیان لە ناوچەی شنۆ دەکات وەنەبێت بەدڵی بووبێت و جێی مەترسی نەبووبێت، بەڵام تاقە رێگەیەک بوو کە مەترسییەکەی کەمتر بوو. دانەوەی چەکیش تەنانەت ئەگەر لە کوردستانیش بێ واتە ئیتر هیچ شتێک نەما بتوانن بەرگریی پێ لە خۆیان بکەن.

بارزانی رێگەی سەردانی تارانی هەڵبژاردبوو، وەک باس کرا ئەمەش پڕ لە مەترسی بوو، بەڵام پێشبینیی ئەوەیش کرابوو، واتە شیمانەی ئەوەش وەرگیرابوو ئەگەر بارزانی لەناوچوو ئەوا شێخ ئەحمەد و ئەفسەرانی تر هەبوون سەرکردایەتیی بارزانییەکان بکەن، بەڵام بارزانی ئەم هەنگاوە پڕ لە مەترسییەی هەڵبژارد و ئامادەی خۆبەخت کردن بوو، بۆ تاران چوو (هەرچەندە زەحمەت بوو کەسێکی تر جێگەی ئەو بگرێتەوە). لە تاران ٣ پێشنیاز بۆ بارزانی کرا تا یەکێکیان هەڵبژێرێت:

١- ئەگەر بارزانییەکان دەیانەوێ لە ئێران بمێننەوە، دەبێ تەواوی چەک و تەقەمەنییەکانی خۆیان بە ئێران بدەنەوە و لە ناوچەیەکی ئێران-تەنانەت ئەگەر لەناوچەیەکی کوردستانیش بێ- کە دەوڵەت دیاری دەکات جێگر بن و، ئێران هەندێ گوند و زەویوزاریان پێ دەدات تا خەریکی کاروکاری شوانکارەییی خۆیان بن و دەوڵەتی ئێرانیش تا ماوەی شەش مانگ یارمەتییان دەدات و، لە بەزەیی و دەستندەی دەوڵەت بەشداردەبن.

٢- دەوڵەتی ئێران لەو کەسانەی تاوانبارکراون پشتیوانی دەکات و هەلیان پێ دەدات لە ئێران بمێننەوە و، ئەوانی تر دەبێ دەستبەجێ خاکی ئێران جێ بهێڵن (لێرەدا دیار نییە ئەمانە لەلایەن رێژیمی بەغداوە تاوانبارکراون، یان ئێران، یان هەردووکیان. لەلایەکی ترەوە ئەگەر وابێت دەبێ زۆربەی چەکدارەکانی بارزانی لەگەڵ ژن و منداڵیان خاکی ئێران جێ بهێڵن کە ئەویش نەدەکرا و مانای

نەبوو، ئەگەر ئەوانیش گەڕابانەوە هەر تاوانبار دەکران، وەک پاشان دەرکەوت هەموویانی زیندانی کردن و دووری خستنەوە، تەنانەت ئەگەر ئەوانەیش کە لەلایەن ڕێژیمی عێراقەوە تاوانبار کرابن لە ئێران مابوونایەوە، خۆ ئێران بەئاسانی دەیدانەوە بە ڕێژیمی عێراق، کەواتە ئەم پێشنیازە هێندە ڕوون نەبوو، دەتوانرا بەشێوە و ناوەڕۆکی جۆراوجۆر وەربگیرێت).

٣- ئەگەر ئەو دوو مەرجەی سەرەوە پەسند نەکرێن، ئەوا دەبێ بارزانییەکان دەستبەجێ لەگەڵ ماڵەکانیاندا خاکی ئێران جێ بهێڵن و، لەو ڕێگەی هاتوون بگەڕێنەوە.

ئاشکرایە دوو مەرجی یەکەم و دووەم بارزانییەکان پەسندیان نەدەکرد و، تەنیا پێشنیازێ دەمایەوە، خۆ پێشنیازی بارزانییەکانیش کە بەچەکەوە لە ئێراندا لە ناوچەیەکدا بمێننەوە پەسند نەدەکرا.

بارزانی وەک سیاسەتمەدارێکی لێهاتوو بەدەسەڵاتدارانی تاران دەڵێت کەوا ئەو ناتوانێت وەڵامی دەوڵەتی ئێران بداتەوە. دەبێ پرس بە براگەورەی خۆی کە سەرۆکی خێڵی بارزانە و ئەوانی تر بکات. ئەوانن کە دەبێ لەسەر ئەم پێشنیازانەی ئێران بڕیار بدەن، یان وەڵام بدەنەوە و لەگەڵ پێشنیازەکانی دەوڵەتی ئێران ئاشنابن و، دەبێ بۆ وەرگرتنی وەڵام بۆ کوردستان بگەڕێتەوە.

مەلا مستەفا لە تاران بەرەو کوردستان دەگەڕێتەوە کە کەس چاوەڕێی نەدەکرد بەسەلامەتی بگەڕێتەوە و، دەنگوباسی وا هەبوو گرتوویانە و ناتوانێ بگەڕێتەوە و لەدار دەدرێت و... هتد.

بارزانی کاتێ لە تاران دەبێت، کاربەدەستانی ئێران دەیانەوێ لەلایەکی ترەوە بارزانی وەک بارمتەیەک لە تاران بهێڵنەوە و لەدەستیاندا بێت بۆ پاڵەپەستۆ خستنە سەر شێخ ئەحمەد و خۆ بەدەستەوەدانیان، شێخ ئەحمەدیش کاتێ مەترسیی نەگەڕانەوەی بارزانی و واتەواتی جۆراوجۆری لەمبارەیەوە گوێ لێ دەبێت، نیگەران دەبێت و دەڵێن گوتوویەتی؛ ئەگەر مەلا مستەفایش نەگەڕێتەوە هەر بارزانییەک بۆ خۆی مەلا مستەفایەکە. لەناوبردنی مستەفا بارزانیش هەر چۆنێک بووبێت لەلای کاربەدەستانی ئێرانەوە پاشماوەی باشی بەدواوە نەبووە و، دیارە کاربەدەستانی ئێران بەباشی لە باری ئەم کردەوەیە لێکۆڵینەوە دەکەن. کوشتنی ئەو زۆرتر هانی بارزانییەکان دەدات، ئیتر ئەمە ڕێگەی وتوویژ یان خۆبەدەستەوەدانی بارزانییەکانی دەبەست و تۆڵەی بەزەبری بەدواوە بوو. خێڵانی چەکدار و پێشمەرگەکانی کۆمار هێشتا خۆیان بەدەستەوە نەدابوو و، چەک کۆنەکرابووەوە، ڕێژیم هێشتا خۆی لە کوردستاندا جێگیر نەکردبوو. شێخ ئەحمەد و کەسوکاری بەگشتی و، تەواوی بارزانییەکان بەهاتنەوەی بارزانی زۆر خۆشحاڵ دەبن و، پاش گێڕانەوەی ئەنجامی سەردانەکەی و پێشنیازەکان و چۆنێتیی هاتنەوەکەی، بڕیار دەدرێت کە چیتر بارزانی بۆ تاران نەگەڕێتەوە و ڕاستەوخۆیش لەگەڵ ئەفسەرانی ئێراندا وتوویژ نەکرێت، بگرە لە ڕێگەی نامە و بەناردنی نوێنەر پێوەندی و وتوویژ لەگەڵ ئەفسەرانی ئێراندا بکرێت. نەگەڕانەوەی بارزانی بۆ لای دەسەڵاتدارانی تاران دیاربوو کە چ بڕیارێک دراوە و وەڵامی بارزانییەکان بۆ دەوڵەتی ئێران چییە. ئینجا دەستوور درابوو ئەمجارە لە چاوپێکەوتن لەگەڵ بارزانیدا دەرفەتی دەرچوونی نەدرێتێ و دەستبەجێ دەستگیر بکرێت و تۆڵەی ڕابردوو و (ئەو فێڵەی) لە

کاربەدەستانی ئێران لە تاراندا کردبووی بسێنرێتەوە. هەر بۆیەش چەند جار بارزانی بۆ وتووێژ بانگهێشتن دەکرێت، بەڵام ناچێت.

ستاد (ئەرکان)ی سوپای ئێران لە ڕێکەوتی ١١ی رەشەمەی ١٣٢٥ (١٩٤٧/٣/٢) بەفەرماندەی لەشکری سوپای ئێران لە کوردستان ڕادەگەیەنێت کە دەستوورێک بەم شێوەی خوارەوە بدرێت بە مستەفا بارزانی:

«مەلا مستەفا بارزانی، ئێوە بەپێچەوانەی ئەو بەڵێنەی لە تاران دابووتان دەجووڵێنەوە، جگە لەوەی لە خاکی ئێران نەچوونەتە دەر و ئەفسەرە هەڵهاتووەکان و تۆپەکانی ئێرانتان نەداوەتەوە، بەرەو ناوچە پڕ پیت و بەرەکەتەکانی باکوری تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ و دەشتەبێل بەڕێ کەوتوون، پێویستە دەستبەجێ بەڵێنی خۆت بەریتە سەر و خاکی ئێران جێ بێڵی»(*).

یەکێکی تر لە شاکارە تاکتیکەکانی بارزانی وەک (پەسیان) دەنووسێت ئەوەبووە کاتێک لەگەڵ فەرماندەکانی سوپای ئێران، واتە لەشکری چوار وتووێژ دەکات، ئەوە دەبێت کە بارزانی لەلایەکەوە باسی ڕۆیشتنی خۆیان بەرەو عێراق دەکات و داوای تفاق و خواردەمەنی دەکات و، بۆ ئیسپات کردنی ئەوەیش کە دەیەوێ خاکی ئێران جێ بهێڵێت بنەماڵەکانی دەنارده ئەملا و ئەولا، لەکاتێکدا مەبەستی ئەوەبوو لەگەڵ خێڵەکانی مەرگەوەڕ و تەرگەوەڕ و دەشتەبێل پێوەندی بگرێت و بەرەو لای خۆیان ڕاکێشێ تاکو پێکەوە لەگەڵ ئەو هۆز و خێڵانە دژی هێزەکانی ئێران ڕاپەڕن (هەمان سەرچاوەی پێشوو-ل٥٨).

بەوتەی (پەسیان) بارزانییەکان وەک نەریتی کۆنی خۆیان کە هەمیشە هەوڵ دەدەن خاڵی لاواز بدۆزنەوە و بەهێرشێکی توند ئەو خاڵە لەناوبەرن و سەرکەوتوویش دەبوون، واتە پاش زەبر لێدان شوێنەکە بەجێ دێڵن و دوژمن سەرگەردان دەکەن و دەچوونە شوێنێکی تر، کە هێزەکانی دەوڵەتیش دەنێردران بۆ شوێنی نوێ بارزانییەکان ئەوێیان بەجێ دەهێشت یان کەمینیان لەسەر ڕێگە بۆ دەنانەوە و زەبریان لێ دەدان و بەو شێوەیە دوژمنیان پەراگەندە دەکرد (هەمان سەرچاوەی پێشوو-ل٧٤).

پەسیان لە زۆر جێگەی نووسینەکەی خۆیدا باسی هاوکاریی هۆز و خێڵ و خەڵکی کوردستانی ڕۆژهەڵات بەبارزانییەکان دەکات، ئاخۆ بەبێ پشتیوانیی ئەوان بارزانی دەیتوانی ئەو هەموو حەماسەتە بخولقێنێت و سەرکەوتووانە دەرباز بێت، بێ گومان زەحمەت بوو.

پاش خۆبەدەستەوەدانی تەوریز و مەهاباد، تەواوی سوپای ئێران ماشێنی جەنگییان بۆ سەرکوتکردنی بارزانی و شەڕوانەکانی تەرخان کردبوو، لە تەواوی شەڕەکان و پیلانەکانی دوژمندا پێش ئەوەی جێبەجێ بکرێن لەلایەن بارزانییەوە ئاشکرا دەکرا و، پێش هێرشی دوژمن بۆ سەریان پێشدەستییان دەکرد، تەنانەت دەڵێن هەندێ چەکداری کوردستانی ڕۆژهەڵات بەدەستووری بارزانی دەچنە ڕیزی دوژمنەوە، یان بۆ وەرگرتنی زانیاری خۆیان تەسلیمی دوژمن دەکەن. ژمارەیەکی زۆر لە هۆز و خێڵەکانی کورد لە

(*) نەجەف قولی پەسیان، از مهاباد خونین، تا کرانهای اراس- تهران ١٣٢٤ ل٥٨ . د. هەورامی

ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، پاش ئەوەی کە بارزانی بەرەو سنووری سۆڤیەت دەکەوێتە ڕێ، چەکەکانی خۆیان تەسلیمی ڕێژیمی تاران دەکەنەوە و چەکێکی زۆریش دەشاردرێتەوە. ڕێژیم پارەیەکی زۆری بۆ کڕینی هەندێ سەرۆک هۆز و خێڵ دەنێرێتە کوردستان بۆ لێدانی بارزانییەکان تا سوودیان لێ وەربگرێت، یان چەکیان لێ ناسێنێتەوە. جگە لە پارە چەکیش لەناو خەڵکدا بڵا دەکاتەوە، بەڵام ئەم پیلانەیش ئەنجامێکی بۆ ڕێژیم نابێت. تەنانەت ژمارەیەکی کەمیش کە ئامادەی هاوکاری لەگەڵ ڕێژیم بوون، ئاخۆ لەبەر ترس، یان لەبەر پارە و تەحویل نەدانەوەی چەکەکانیان بوو. ژمارەیەکی زۆر کەم لە جاشی کورد لەگەڵ سوپای ئێران کەوتبوون، تەنانەت ڕێژیم باوەڕیشی بەوانە نەبوو، کە وەپێش سوپای ئێرانیان بخەن، یان پێکەوە لەیەک بەرەدا شەڕ بکەن.

(پەسیان) چۆنیەتیی هەندێ شەڕ لە کتێبەکەیدا باس دەکات کە پێویست نییە دووپاتیان بکەینەوە، دوای شکانی سوپای ئێران یەک لە دوای یەک وەزارەتی شەڕی ئێران دەستوور بەکەرتەکانی سوپای ئێران لە کوردستان دەدات، بۆ پێشگیری لە ڕووداوی ئەوتۆ (واتە تێشکان) دەبێ لە ڕووبەڕووبوونەوەی کەرتە بچووکەکانی سوپایی لەگەڵ بارزانییەکاندا دوورەپەرێزی بکرێت، لەبەرئەوەی ئەزموون نیشانی داوە کە بارزانییەکان لەبەر ئەو ئازایەتی و مێرخاسی و لەخۆبوردووییەی هەیانە بێ باکانە دێنە مەیدانی شەڕەوە و، خاڵی لاواز دەخەنە بەر هێرش (هەمان سەرچاوەی پێشوو- ل٨١).

سەرلەشکر (لیوا) هومایۆنی دەستوور بەتەواوی هێزەکانی جێگر لەناوچەکەدا دەدات کە شوێنەکانی خۆیان بپارێزن و پێشڕەوی نەکەن و حاڵەتی بەرگرییان هەبێت و، بەقایمکردنی شوێن و سەنگەر و قەڵاکانی خۆیان خەریک بن (هەمان سەرچاوەی پێشوو-ل٩٤)، واتە هێرش نەکەنە سەر بارزانییەکان، کە ئەم دەستوورە دیارە تاکتیک نییە بگرە ئەنجامی شکان و لاوازییە.

ڕێژیمی ئێران لە تەواوی عەمەلیاتەکانیدا دژی بارزانی شکستی هێنابوو و، جگە لەو پێوەندییانەی لە تاران و ئەنقەرە و بەغدا بۆ چالاکیی هاوبەشی ئەو سێ دەوڵەتە خەریک بوو، پەنا دەباتە بەر دەسەڵاتدارانی عێراق و بە وتەی پەسیان بارزانییەکان کە ساڵان خەویان لەکاربەدەستانی عێراق حەرام کردبوو و، داوای چالاکیی سوپای هاوبەشیان لەگەڵ ئێران لەدژی بارزانی دەکرد، لە حاجی ئۆمەران لەگەڵ ئامیر هێزی عێراق سەرتیپ سەید عەلی حیجازی چاوپێکەوتنیان دەبێت و، لە ئەنجامی ئەو چاوپێکەوتنەدا پیلانی هاوبەش دژی بارزانییەکان دادەڕێژن و شەپۆلی بێ سیمەکانیان و سەعاتی کاریان لەکاتی دیاریکراودا دیاری دەکرێت و بڕیار دەدرێت (١٥) گوردان (سریە) بەهەمووی (٦) هەنگ (فەوج) و (١٢) باڵەفڕە لەماوەی (٢٤) سەعاتدا لەسەر سنووری خانە (پیرانشار) ئامادەبن، (هەمان سەرچاوەی پێشوو. ل-٩٨).

هەروەها لەبەرئەوەی لەوانەبوو چەکدارانی بارزانی لە ڕێگەی چۆمی (بنارەوە) بچنە ناو خاکی تورکیاوە، کاربەدەستانی سوپای تورکیا لە تاران لە ڕێگەی وەزارەتی دەرەوە لەگەڵ ئەرکانی سوپای ئێران پێوەندی دەگرن تا لەسەر سنوور پۆستی سوپایی (پاسگاه) ڕێک بخەن و نوێنەری سوپای تورکیا لە

تاران ئەرکانی سوپای ئێران ئاگادار دەکاتەوە کە سوپای تورکیا بۆ لەناوبردنی بارزانییەکان ئامادەی هاوکارییە لەگەڵ سوپای ئێراندا، (هەمان سەرچاوەی پێشوو-ل٩٩).

ئەگەرچی نووسەر لە زۆر جێگەدا دەنووسێت کە تەواوی رێگەکان بۆ چوونە ناو خاکی تورکیا و عێراق لەبەر بەفر بەسترابوون، بەڵام بارزانییەکان هەر دەستیان لەبەربەرەکانی و شەڕی مان و نەمان هەڵنەدەگرت، شای ئێران لە گەرما و گەرمی شەڕی سوپای ئێران لەگەڵ بارزانییەکاندا لە ئەردەبیل و ئازەربایجان دەبێت و دەیەوێ نیشان بدات کە خۆی سەرکردەی چالاکییەکانی سوپایی دەکات و، وڵات ئارامە و، هەروەها بۆ پشتگیری لە سوپای ئێران هاتووەتە ئازەربایجان و دەیەوێت بێتە کوردستانیش، بەڵام لەترسانە نەیوێرا. لە ئەردەبیل راپۆرتی بەرەکانی شەڕی پێ دەگات و هەڕەشە لە ئەفسەرەکان دەکات کە بەکوژراوی یان زیندوویی بێت دەبێ کاری بارزانی کۆتایی پێ بێت و، ئاماژە بۆ چالاکیی هاوبەشی سوپای ئێران لەگەڵ تورکیا و عێراق بۆ ئەم مەبەستە دەکات و دەڵێ: ئەوانە (واتە بارزانییەکان) لە قازی محەمەد و سەرۆکەکانی کوردستان زیاتر و بەهێزتر نین کە خۆیان تەسلیم کرد. هەروەها ئاماژە بۆ رۆحیەتی لاوازی بارزانییەکان دەکات و دەڵێ ئەگەر بێتو پلانی سەرکوتکردنی بارزانییەکان جێبەجێ نەکەن لە دادگە دەدرێن.

پەسیان دەستوورێکی تری شای ئێران وەک سەرۆکی گشتیی هێزەکانی ئێران، کە بۆ خۆی سەرۆکایەتیی ئەو کردەوانە دژی بارزانییەکان دەکات، لە کتێبەکەیدا بەم شێوەی خوارەوە دەنووسێت:

سەرەڕای ئەوەی کە ئێوە هێزی تەواوتان هەیە، بەڵام لە کردەوەدا تووشی دوودڵی بوون و بەو شێوەی چاوەڕوان دەکرا لەلایەن ئێوەوە هەنگاوی جیدی بۆ لەناوبردنی بارزانییەکان هەڵنەگیراوە، ئاگەداری و چاودێری بارزانییەکان لەسەر ئێوە زۆر باش بووە و لە هەر شوێنێک لاوازیی کەرتەکانی ئێوەیان زانیبێت هێرشیان کردووەتە سەرتان و سەرکەوتووش بوون و، لەو شوێنانەیش کە زانیبێتیان ئێوە بەهێزن پاشەکشەیان کردووە، بارزانییەکان بەدوو تۆپەوە توانیویانە جارێک لە نەڵۆس و جارێکی تر لە دەوروبەری نەغەدە کەرتەکانی ئێوە تۆپباران بکەن و، تەنانەت یەک تۆپی ئێوەش لەناوبەرن، بۆیە دەبێ بۆ رێگەگری لە دووپاتبوونەوەی ئەم جۆرە کارەساتانەدا دەستووراتی خوارەوە جێبەجێ بکەین.

١- لە هیچ مۆڵگەیەکدا نابێت کەمتر لە سریەیەک سوپا جێگیر بکرێت.

٢- بەباڵەفڕە، تەواوی ناوەند و شوێنی کۆچکردنی بنەماڵە بارزانییەکان و، هەروەها شوێنی تۆپەکانیان بۆردمان بکرێت.

٣- لە رێگەی عەشایری باوەڕپێکراوەوە هەموو رۆژێک لە بارودۆخ و وەزعی بارزانییەکان، هەواڵ و زانیاری کۆبکرێتەوە و ئاگادارین.

٤- چالاکیی دژی بارزانییەکان دەبێ تا ١٥ی ئاخەلێوەی ١٣٢٦ (١٩٤٧/٤/٤) کۆتایی پێ بێت و دەبێ بەشێوەیەک کۆتایی پێ بێت کە بارزانییەکان نەتوانن رابکەن و خۆیان رزگار بکەن، نابێ بەم کردەوە سووک و سەرشۆڕانەیە بۆ سوپای ئێران کۆتایی پێ بێت (هەمان سەرچاوەی پێشوو-

ل١٠٢).

له دەستوورێکی تری ئەرکانی سوپای ئێران بۆ فەرماندەکانی لەشکری جێگیر لە کوردستاندا هاتووە: لەبەرئەوەی بۆمبارانی هەوایی بۆ بارزانییەکان دەبێتە هۆی سەخڵەتی و زەحمەتیی ئەوان و، لەوانەیە ئەوانە بەشەو هێرش بکەن، دەبێ لەم وەزعە سوود وەربگیردرێت و گەلاڵەی ئاگرێکی باش (واتە: هێرش) بۆ بەرەو ڕووبەڕووبوونەوەی بەرامبەر بەهێرشی بارزانییەکان دابڕێژرێت. (هەمان سەرچاوەی پێشوو-ل١١٥).

نەبوونی باڵەفڕگە لەناوچەکەدا و لە نێزیکەوە، بوو بەهۆی کۆسپێک کە باڵەفڕە سوپاییەکان دوورە دەست بن و، نەتوانن لەگەڵ هێزەکانی پیادەدا هاوکاری بکەن، بۆیە بیری دروستکردنی باڵەفڕگەیەک کە بتوانێت سوودی لێ وەربگیردرێت بەهێزتر بوو (هەمان سەرچاوەی پێشوو-ل٥٩)، واتە لە ورمێ و مەهاباد یان شوێنێکی تری نێزیک، باڵەفڕگە دروست بکرێت، بەوتەی پەسیان تەواوی ئەو باڵەفڕانەی لە تەورێز بوون (٧) هانیە و (٢) تایگرموس، خرابوونە ژێردەستی لەشکری (٤) (هەمان سەرچاوەی پێشوو-ل٦٤). لەلایەکی ترەوە نووسەر باسی زیان لێکەوتنی سێ باڵەفڕە لەلایەن بارزانییەکانەوە دەکات (هەمان سەرچاوەی پێشوو-ل١٠٩).

بارزانییەکان ژمارەیەکی زۆر چەک و تەقەمەنی و بێ سیم و خواردنیان لەو شەڕانە دەست دەکەوێت و ژمارەیەکیش بەدیل دەگرن و هەموو جارێ دیلەکان جگە لە ئەفسەرەکان بەرەڵلا دەکەن چونکە ئیمکانی حەواندنەوەیان نابێت، بەتایبەت بۆ بارزانییەکان کە هەر ڕۆژ لە جێگەیەکدا بوون، کوشتنیشیان کارێکی ناڕەوا بوو، پێویستە بگوترێت کە ژمارەیەک ئاسووری و ئەرمەنی و ئازەری و ئەفسەری شۆڕشگێڕ و ڕاکردووی سوپای ئێرانیش لەگەڵ بارزانییەکاندا دەبن و هەندێکیان چالاکانە بەشداریی ئەو شەڕە قارەمانانە دەکەن بەتایبەتی ئەفسەرەکان، ژمارەیەک لەوانە کە پاشان چوون بۆ عێراق یان هاتن بۆ سۆڤیەت یان بەنهێنی بەهۆی بارزانییەوە خۆیان گەیاندە تورکیا، توانییان خۆیان لە لەناوچوون ڕزگار بکەن، هەروەها بەربەرەکانیی سوپای ئێران لەگەڵ بارزانییەکان و شەڕی قورس لە کوردستان سەرنج و هێزی ئێران بۆ سەر کوردستان ڕادەکێشێت و سوپای ئێران لە ڕاونان و ڕێگەبەستن لە ڕێبەرانی ئازەربایجانی کە بەرەو سۆڤیەت هەڵدێن خەریک بکەن.

بەرەبەرەکانیی بارزانییەکان نە تەنیا هەر ئەوەبوو، بگرە پێشی شاڵاوی ڕق و قینی تۆڵەسەندنەوەی سەرکوتکەرانی ئێرانی لە کوردستان بەشێوەی ئازەربایجان گرت، تا بارزانییەکان لە کوردستان بوون نەیانتوانی و نەوێران ئەو پیلانە پیسە جێبەجێ بکەن و بەم شێوە بەتایبەتی لە کوردستان ژمارەیەکی زۆر خەڵک لە گرتن و کوشتن ڕزگاریان بوو.

«ئامادەکردنی سێ سەد دانە زێڕی نیو پەهلەوی لەلایەن خاوەن شکۆ شای ئێرانەوە بۆ دیاریی ئەفسەران و، ١٩٨ دانە نیشانەی ئازەرئابادەگان و ٢٠٠ دانە میداڵی نیشانەی ئازایەتی بەباڵەفڕە دەنێردرێتە ڕەزائییە و نوێنەری شا دەیانبات بۆ بەشدارانی شەڕ لە دژی بارزانی و، ژمارەیەک لەوان

دەدرێتە خێڵەکییەکان» (هەمان سەرچاوەی پێشوو- ل١١٤ و ١١٥)، کە هەمووی بۆ بەرزکردنەوەی ڕۆحییەتی تێکشکاوی سوپای ئێران و هەڵخەڵەتاندنی خیلاتی ناوچەکە و، بەمەبەستی پروپاگەندەش بوو.

نوێنەری شا باسی تەسلیم بوون، یان لەناوبردنی بەو زووانەی بارزانییەکان دەکات و دەڵێ: دووبەرەکی لەنێوانیاندا هەیە و خواردەمەنیان نییە و، ڕووحییەتیان زۆر لاواز بووە، هەروەها باسی هاوکاریی نێوان تورکیا و عێراق و خیلاتی ناوچەکە و، هاتنی هێزی نوێ لە شوێنەکانی تری ئێرانەوە بۆ سەرکوتکردنی بارزانییەکان دەکات.

«تاکتیکێکی تری بارزانی کە لێهاتووانە بوو، ئەوەبوو دوای هەر زەبرێک لە سوپای ئێران نامەی دەنووسی و داوای وتوویژی دەکرد» (هەمان سەرچاوەی پێشوو- ل١٩٩).

باڵەفڕەکانی سوپای ئێران کوێرانە گوندەکانی ناوچەکە بۆمباران دەکەن و بەم شێوەیە دەیەوێ خەڵکی ناوچەکە دژی بارزانی هان بدەن و بارزانی ناچار بکەن ناوچەکە بەجێ بێڵێت، بەڵام گەلی کورد لەو فڕوفێڵ و تاوانانەی دوژمن ئاگاداربوون و، بەگیان و بەماڵەوە پشتیوانی و تەنانەت بەشداریی شەڕیان لەگەڵدا دەکردن، زۆربەی هێرشەکانی بارزانی یان لە شەودا بوون، یان کەمین دانان بوون ئەویش نەک لە شوێنێک و ناوچەیەک، جاری وا هەبووە لە پشتەوەی بەرەی شەڕ هێرش دەکەنە سەر دوژمن.

دەگێڕنەوە کە بارزانی بەخەڵکی ناوچەکە، ئەوانەی دەیانەوێ بەشداریی شەڕ بکەن دەڵێ: «بەرۆژ لەگەڵ سوپای ئێراندا پێوەندی بگرن و بەشەو دەتوانن لەگەڵ ئێمە لە چالاکییەکاندا بەشداری بکەن».

فەرماندەکانی سوپای ئێران دیسانەوە داوای ئەو تۆپانە و ئەو ئەفسەرە دیل و هەڵهاتووانە دەکەن کە لای بارزانییەکان دەبن، بارزانییەکانیش لە وەڵامدا دەڵێن: «ئێمە ئامادەین تۆپ و ئەفسەرە دیلەکانی سوپای ئێران تەسلیم بکەینەوە بەمەرجێک واز لە بۆمبارانی هەوایی و پێشڕەوی بێنن». (هەمان سەرچاوەی پێشوو: ل١٢٢).

شێخ ئەحمەدی بارزانی ئەفسەرە دیلەکان ئازاد دەکات، بارزانییەکان شنۆ بەجێ دێڵن و دوژمن سەرەڕای ئەوەی هێزێکی زۆر لەگەڵ چەکدارکردنی ژمارەیەک لە خێڵی قەرەپەپاخ بۆ گرتنەوەی شنۆ ئامادە دەکات، کەچی ناوێرن پاش چۆل بوونیش بچنە ناو شنۆوە. «بارزانی شنۆ چۆل دەکات، بەڵام دوژمن دەترسێت بچێتە ناو گوندی شنۆوە و لەسەرەوە دەستووریان پێ دەدرێت کە نەڕۆن نەوەکو ڕووداوەکانی پێشوو دووپات ببنەوە و داویان بۆ ئێوە دانابێتەوە».

ڕێژیمی تاران لەنێوان عەشایری ناوچەکەدا بەباڵەفڕە ئاگەداری بڵاودەکاتەوە و ناوەرۆکی بەیانەکە دەڵێت: شێخەکانی ئێوە خیانەت بەئێوە دەکەن لەبەرئەوەی دەوڵەتی عێراق بۆ گەڕانەوەی خێڵی بارزانی بچووکترین دژایەتی نەکردووە و تەنیا شێخەکانی ئێوە بەهۆی تاوانباری و مەحکومیەتی خۆیان ئەم بەدبەختییەیان تووشی ئێوە کردووە و، بەڕشتنی خوێنی ئێوە و ژن و منداڵی ئێوە دەیانەوێ لەو سزایەی لە عێراق چاوەڕێیان دەکات ڕزگاربن». (هەمان سەرچاوەی پێشوو- ل١٢٩).

«هەواڵ بەئەرکانی سوپای ئێران دەگات کەوا بارزانی و چەکدارەکانی، کاروانی بنەماڵەکانیان بەرەو عێراق بەڕێ دەکەن». (هـ. س. ل١٣٧).

سەرەڕای ئەم هەموو شەڕ و پێکدادانانەی بارزانییەکان لەگەڵ سوپای ئێران و ئەو وەزعە نالەبارە و مەترسییە گەورەیەی لەناوچوونی ئەو بنەماڵانە، لەلایەن سۆڤیەتییەکانەوە هەنگاوێک نەنرا بۆ ناوبژیوانی لەنێوان ئەوان و کاربەدەستانی ئێراندا، یاخۆ ئاگربەستێک تاتوانەوەی بەفر و گەڕانەوەیان بۆ عێراق.

خۆ باسی یارمەتی و پێوەندی بەبارزانییەکانەوە ناکرێت، بێ دەنگی و بێ پرسیارێتیی سۆڤیەتییەکان کە خواخوایان بوو لەبەرخاتری نەوتەکە بیانوویێک بەدەستی کاربەدەستانی ئێرانەوە نەدەن، ئەمە دوور لە مرۆڤایەتی و ئەو پرەنسیپانە بوو کە سۆڤیەت ڕای گەیاندبوو. هەڵوێستیشیان سەبارەت بە قازی و ئیعدام کردنی، جگە لە بێ وەفایی و بێ شەرمی شتێکی تر نەبوو. کاتی خۆیشی شێخ مەحموود لەگەڵ کونسوولی سۆڤیەت لە ڕەزائییە پێوەندی دەگرێت و نامەیەک دەنووسێت کە دەقی نامەکە لەیەکێک لە بەڵگەنامەکاندا هاتووە و پێویست بە شیکردنەوە ناکات.

لە نامەیەکی تری شێخ ئەحمەد بۆ هومایۆنی- فەرماندەی هێزەکانی ئێراندا هاتووە:

«ئەوە هەر هێزەکانی ئێوە بوون کە هەمیشە هێرشیان کردووەتە سەر ئێمە و لەلایەن ئێمەوە هیچ دەستدرێژییەک نەکراوە، سەبارەت بەتۆپەکان ئێوە تۆپێکتان بەتەواوی کەلوپەلەوە لە شنۆ دەست کەوتەوە و تۆپێکی تر لە خاکی ئێران ماوەتەوە، دەتوانن لەڕێگەی شێخ عەبدوڵڵا سۆراخی بکەن و جێگەکەی بدۆزنەوە و بیبەنەوە، لەبەرئەوەی ئێمە وڵاخمان پێ نەبوو ئەو تۆپە ڕاکێشێت بۆیە لەگەڵ خۆماندا نەبرد، باڵەفڕەکانی ئێوە هەموو ڕۆژێک نێزیکەی بیست کەس لەژن و منداڵی ئێمە دەکوژن، سەبارەت بەئەسیرەکان ئێمە تەواوی ئەفسەرەکان و ئەوانی ترمان هەمووی تەسلیمی شێخ عەبدوڵڵا کردەوە و، جەهانبانی-شمان تەحویلی سەید کەمال داوە».

شێخ ئەحمەد لەنامەکەدا هەروەها داوا لە ئێرانییەکان دەکات تا: «باڵەفڕەکانیان با چیدی تەقە لەژن و منداڵ نەکەن کە کردەوەیەکی نامرۆڤانەیە و پێچەوانەی تەواوی یاسای نێونەتەوایەتییە، با خۆیان لابدەن» (هـ.س. ل١٣٩).

شێخ ئەحمەد لەگەڵ ژن و منداڵەکاندا بەرەو عێراق دەکەوێتە ڕێ و، لەگەڵ کاربەدەستانی عێراق لەسەر خۆتەسلیم کردنەوەیان ڕێک دەکەون، بەڵام پاشان وەک ئاشکرابوو دوور خرانەوە و زیندانی کران. مستەفا بارزانیش لەگەڵ ژمارەیەک لە پێشمەرگەکان بۆ سەرلێشێواندنی هەم ئێرانییەکان و، هەم عێراقییەکان بەرەو ناوچەی بارزان دەکەوێتە ڕێ. لەلایەکەوە بەخۆبەدەستەوەدانی شێخ ئەحمەد دەیەویست وا نیشان بدات کە ئەوانیش ئامادەن و لەم بارەیشەوە بۆ هەڵخەڵەتاندنی هەردوو ڕێژیمی داگیرکەر هەندێ قسە دەکەن سەبارەت بەتەسلیم بوونەوەی بارزانی و چەکدارەکانی. دەسەڵاتدارانی ئێرانیش وەکو عێراق لایان وابوو کە کۆتایی بە شتەکە هاتووە و، بەتایبەتی ئێرانییەکان لایان وابوو کە بۆ هەمیشە بارزانی خاکی ئێرانی بەجێ هێشتووە، تەنانەت لە تیلگرام بۆ شا و تاران و، لە ڕۆژنامەکانی

ئێراندا ڕادەگەیەنن کە بارزانی سەرکوت کراوە و بەرەو عێراق هەڵهاتووە. (وەک چۆن لەکاتی وتووێژدا تیلگرام بۆ شا لێ دەدەن کە بارزانی هاتووە خۆی تەسلیم بکات)، بەڵام نەیانزانی بارزانی دەگەڕێتەوە و ئەمجارە بێ ژن و منداڵ زەبری کوشندەتریان لێ دەوەشێنێت. هەرچەندە ئێران و عێراق بەپێی ئەو ڕێککەوتننامەی پێشوو و ئاڵوگۆڕی زانیاری کە بۆ لێدانی بارزانی بەیەکەوە هەیانبوو، پاش گەڕانەوەی بارزانی بۆ ناو خاکی عێراق و خۆ تەسلیم کردنەوەی شێخ ئەحمەد و ژن و منداڵەکانیان، عێراقییەکان دەیانەویست بۆ خۆیان کۆتایی بەکێشەی بارزانییەکان بێنن و مستەفا بارزانی بگرن و شانازییەکە بۆ خۆیان بهێڵنەوە، بەڵام خەیاڵیان خاو بوو.

ئەرکانی سوپای عێراق داوای ڕوونکردنەوە لە فەرماندەکانی سوپای ئێران دەکەن کەوا چۆن بارزانی دەرچووە و ئێوە بەرەو سنووری عێراق پێشڕەویتان نەکردووە، بۆ دوایان نەکەوتوون و سەرکوتتان نەکردوون. (هـ.س. ل١٤٢).

بەڵام ئاخۆ وەڵام و ڕوونکردنەوەی فەرماندەکانی سوپای ئێران چی بووبێت. ئەم جارە هێزێکی زۆر بۆ سەرکوت کردنی بارزانی و دواکەوتنیان بەرەو سنوور بەڕێ دەکەن (هـ.س. ل ١٤٤).

ڕادیۆی تورکیاش ڕادەگەیەنێت کە بارزانی بریندار بووە، لەو کاتەدا بارزانی لەگەڵ تەها و زێڕۆ بەگی هەرکی لە کێلەشین دەبن.

جەلال ئەفەندی کە ئەفسەری سوپای عێراق بوو لەگەڵ عەبدوڵڵا ئەفەندی کە لە ناوچەی هەولێر مامۆستا بووە، لەلایەن عەقید غەفارییەوە دەستگیر دەکرێن و، سەبارەت بەبارزانی پرسیاریان لێ دەکەن، بەڵام وەڵامی ئەوان سەرەڕای ئەو مەترسییە زۆرەی لەسەریان دەبێت بەم شێوەیەی خوارەوە دەبێ لە زمانی پەسیانەوە:

«تەواوی بنەماڵە بارزانییەکان گەڕاونەتەوە عێراق و تۆپ و ڕەشاش و چەکەکانی خۆیان تەسلیمی دەوڵەتی عێراق کردووەتەوە، بەڵام مستەفا بارزانی ئامادە نەبووە بچێتە ناو خاکی عێراقەوە و، لەگەڵ ژمارەیەک کە نێزیکەی چوار سەد چەکداری لێهاتوون دەیەوێ بچێتە بارزان، تا لەوێوە بتوانێت برادەرەکانی خۆی لەدەستی عێراقییەکان ڕزگار بکات، دەڵێن شەست کەس لە ئەفسەرانی سوپای ئێران لەگەڵ مەلا مستەفادان» (هـ.س. ل١٤٧).

چۆنیەتیی گەڕانەوەی بارزانی و هەڤاڵەکانی بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات و چوونە ناو خاکی کوردستانی باکورەوە و، شەڕ و پێکدادانیان لەگەڵ سوپای ئێران و، هەروەها دەربازبوونیان بۆ ناو خاکی یەکەتی سۆڤیەت، لە دۆکیومێنتەکان و هەروەها نووسراوەکانی پەسیان و مەسعود بارزانیدا هاتووە.

شا کە لە تەورێزەوە بەرەو خوی و ورمێ و مەهاباد بەڕێ دەکەوێت بەهێزێکی یەکجار زۆر و ئیحتیاتێکی زۆرەوە دێتە ناوچەکە و، هاتنەکەیش هەر بۆ پروپاگەندە و سیمبۆلی بووە، گوایە وڵات ئارامە و شوێنەواری دژی شۆڕش و خراپکاران -واتە بارزانییەکان- نەماوە، بەڵام لەناکاودا بارزانی دێتەوە ناوچەکە و ترس و لەرز لە پێشەوەی هەموویان شا و دەسەڵاتدارانی ئێران دادەگرێت، شا بەپەلە

بەرەو تاران دەکەوێتەڕێ، پەسیان لەم بارەیەوە دەنووسێت:

«سەیر لەوەدابوو کە هاتنی شا لە تەورێزەوە بەرەو خوی و ڕەزائییە لەگەڵ هاتنی مستەفا بارزانی و تفەنگدارانی ئەو بۆ ناو خاکی ئێران هاوکات بوو، ئاخۆ چ دەستێک لەهاتنی بارزانیدا بۆ ناو خاکی ئێران هەبوو و چۆن لەو کاتەدا بارزانی هێرشی بۆ ناو خاکی ئێران هێنا» (هـ.س. ل١٨١).

ئاخۆ هاتنی بارزانی لەو کاتەدا بە چ نیازێک بووە، تۆ بڵێی وا بیری نەکردبێتەوە کە بۆ کوشتنی ئەو هاتبێت، یان گاڵتەکردن بە شا و سوپاکەی، یان بارزانی دەیەوێ جارێکی تر نیشانی بدات ناترسێت و، گەر بیەوێت دەستی دەگاتە هەموو شوێنێک و، ئەو هەموو لەشکرە کە بۆ سەرکوتکردنی ئەو ناردراوە نەیتوانیوە بەئامانجی خۆی بگات. شا و ئەفسەرەکانی وایان دەزانی کە بارزانی هەر لە ڕاکردن و خۆشاردنەوەیە و لە ناوچەکەدا نەماوە و بەرەو سنووری سۆڤیەت کەوتووەتە ڕێ. گەڕانەوەی بارزانی بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات تا ئاودیوبوونی بۆ ناو خاکی سۆڤیەت کە بەشەڕی دووهەمی هێزەکانی دەوڵەتی ئێران لەگەڵ بارزانییەکاندا ناوبراوە، لەم بارەیەوە پەسیان دەنووسێت: «بارزانییەکان نێزیکەی بیست ڕۆژی تەواو لەناو چیای گەورەی ئاگری (ئارارات) و دۆڵ و چۆمە قووڵەکانی چیاکانی سەر سنوور خۆیان شاردبووەوە و پاش ئەوەی لە هەموو لایەکەوە هێزەکانی ئێران کەوتبوونە دوای، ڕایان کردە ناو خاکی سۆڤیەتەوە و دوور نییە کە -بەبۆچوونی نووسەر- پیلانێک بووبێت و دەستی هەندێ بێگانەی تێدا بووبێت لە دژی سەڵتەنەتی ئێران و، دەیانەویست بەپیلانێکی پیس و پڕ لە مەترسی کە پاشماوەیەکی تاڵی بۆ ئێران بەدواوە بێ هەنگاو هەڵگرن، بەڵام ئاخۆ سەرکەوتن یان سەرنەکەوتن، سوپای ئێران سەرەڕای ئەوەی لەبارەی ژمارەی چەکەوە زیاتربوون نەیانتوانی زیانێکی کاریگەریان لێ بدەن» (هـ.س. ل١٨١).

دیسانەوە دەڵێ: « تێپەڕبوونی بارزانی لە خاکی ئێرانەوە بۆ سۆڤیەت سەرەڕای هەبوونی سوپایەکی زۆر لە ئازەربایجانی ڕۆژئاوا، کە لەوکاتەدا زیاتر لە پازدە سریەی پیادە و دوو فەوجی سوار و چەند هاوەن و دوو گرووپی هێزی ئاسمانی، بۆ سوپای ئێران مایەی شەرمەزاری بوو» (هـ.س. ل١٨٠).

«بارزانییەکان لەم بەری سنوورەوە ٢٠٤ دانە تفەنگی برنەو و ١٥ تفەنگی سیستمی و ١٦ دەمانچە و نێزیکەی ٦٠ نارنجۆک و ٢٥٠٠ فیشەک و ژمارەیەک ئەسپ و هێستر و وڵاخ و چەند گونیە جلوبەرگ لەسەر ڕۆخی ڕووباری ئاراس بەجێ دەهێڵن» (هـ.س.: ل١٧٨).

«کۆمیسیۆنێکی تایبەتی سوپایی کە لەم بارەیەوە (واتە لە بارەی: چۆنیەتیی دەرچوونی بارزانی و ڕاپۆرتی درۆ و دەلەسەی ئەفسەرانی سوپای ئێران) لێکۆڵینەوەی کردبوو کەوا چۆن بارزانی (ڕای کرد) پلەی ژمارەیەک لە ئەفسەرانی ئێران دادەگرێت و ژمارەیەکیش لەوان زیندانی دەکات» (هـ.س. ل١٨١).

لەکاتی چوونی شا بۆ ورمێ و خوی و مەهاباد و هاتنی کتوپڕی بارزانی بۆ ناوچەکە دەردەکەوێ کە سەرەڕای ئەوەی سوپای ئێران بۆ لەناوبردنی بارزانی تەواوی ناوچەکە دەگرن و ژمارەیەکیشیان تەنانەت دەگەنە ناو خاکی تورکیا و لەگەڵ سوپاییەکانی سەر سنووری تورکیا پێوەندی دەگرن، بارزانی خۆی لە

سنوور دەرباز دەکات و دێتە پشتیانەوە و، کۆمیسیۆنی تایبەتی سوپایی ژمارەیەکیش لەو ئەفسەرانەی سوپای ئێران سزا دەدات و، بۆیان دەردەکەوێت کە ئەو کەرتانە هەوڵیان داوە لە ڕووبەڕووبوونەوەی بارزانییەکان خۆیان بپارێزن.

شێخ ئەحمەد بەکاربەدەستانی ئێرانی دەڵێت: «ئێمە تۆپەکان تەحویل دەدەینەوە و ئێرانیش بەجێ دێڵین، بەڵام ئیمکان نییە نەغەدە چۆڵ بکەین، لەبەرئەوەی ناکرێت پازدە هەزار کەس ژن و منداڵ و پیر و گەورە لە شنۆ کۆبکرێتەوە و، ژیانی ئەوان لەوێدا دابین بکرێت». (هـ.س. ل٢٥)

ڕووسەکان جگە لە مستەفا بارزانی و ئەفسەرە کوردەکان کە بەدەستەمۆی ئینگلیز و، شێخ ئەحمەدی برا گەورەی بارزانیش بەهەبوونی پێوەندی لەگەڵ ئینگلیز تاوانبار دەکەن و، ناهێڵن بێتە ناوچەی مەهاباد و بۆکان و، لەشنۆ دەبێت و چاودێریشی لەسەر دەکەن و بەکابرایەکی کۆنەپەرست و گومان لێکراوی[*] دادەنێن و هەتا ئاخریش هەرناهێڵن لەناوچەی شنۆ دەربچێت.

«بابەتێک کە لەم بارەیەوە سەرنج ڕادەکێشێت ئەوەیە بۆچی دەوڵەت پاش ئەوەی لەپەیمان شکێنیی بارزانییەکان تێ گەیشت هەلی بەمەلا مستەفا دا لە تارانەوە بگەڕێتەوە ناو هۆز و خێڵەکەی خۆی و (بەقەولی خۆیان) ئاژاوە دروست بکات». هـ.س. ل٤

لەپێنج لاوە بارزانییەکان گەمارۆ دران، لەلای ورمێ لە ڕێگەی دەرەی قاسملووەوە، لەلای مەهاباد و لەڕێگای نەغەدە و پەسوە و خانێ و هێزێک لە جاشەکانی مەنگوڕ و مامەش و گرووپێکی هێزی هەوایی (٧) باڵەفڕەی هانیە و (٢) تایگرمۆس، نەکا ڕێگەی دەرچوونی هەبێت و یارمەتیی پێ بگات، ئەویش لەناوچەیەکی بچووکدا.

بارزانی گەشتێک بۆ ناو خێڵ و هۆزەکانی مامەش و مەنگوڕدا دەکات و دەزانێ دەوڵەت دەیەوێ لەدژی بارزانییان هان بدات، چەند جار پیاو دەنێرێتە لایان و پێیان دەڵێ:" ئێمە نامانەوێ شەڕی براکوژی بکەین و ئێوەش نابێ فریوی دوژمن بخۆن و ئێمە لە پێناوی کورد و کوردستان دەربەدەر بووین و زۆری پێ ناچێت ئێمە ئێرە بەجێ دێڵین". دوو کەس لەسەرۆک عەشایری مامەش دەگرن و ئێران هەوڵ دەدات بۆ ئازادکردنیان، بارزانی ئازادیان دەکات بۆ ئەوەی نیشان بدات کە توانای بەربەرەکانی و سزادانی ئەوانی هەیە و نایەوێ شەڕی براکوژی ببێت و گرتنی ئەو دوو کەسە ئاگادارکردنەوەی ئەوانی تر بوو کە نابێ بەکردەوەی وا هەستن، دوژمن دەیەوێ کورد بەدەستی کورد بکوژرێت. بارزانی زۆرتر پەرۆشی ئەو شتە بوو. هەر بۆ یەکەم جار پێش هێرشی هێزەکانی دوژمن سەردانی ناوچەکە دەکات و، سەرەڕای چەکدارکردنیان لەلایەن ڕژێمەوە جەولەیەکیان بەناودا دەکات و سەرکەوتوویش دەبێت، شتێکی ئاشکرایشە ئەوانەیش کە چەکدار دەکرێن نایانەوێ بەرەو ڕووی بارزانییەکان ببنەوە، ئەگینا خۆ لەگەڵ

(*) هەڵبەتە هەرکێ بەفەرمانی رووسەکان و باقرۆفی کۆنەپەرست نەجووڵابێتەوە نازناوی (کۆنەپەرست) و (گومان لێکراو)ی لەم بەڵگەنامانەدا پێ دراوە. بلاوکەرەوە: ئاراس.

سوپای ئێران دەیانتوانی زیانێکی گەورە و چاوەڕوان نەکراو لە بارزانییەکان بدەن(*)، پەسیان دەڵێ: پاش وتوویژی غەفاری لەگەڵ بارزانی لەسەر بەردانی ئەو دوو سەرۆک خێڵە، بارزانی ئامادەبووە ئەوانە بەربدات بەمەرجێک دەوڵەتی ئێران تفاق و خواردەمەنییان بداتێ، بەڵام ئەو کاتە سوپای ئێران بۆ خۆی وەک پەسیان دەنووسێت: بەبێ خواردەمەنی مابوونەوە و لەخەڵکی ناوچەکە خواردەمەنییان وەردەگرت، سەرەڕای ئەوە بارزانییەکان لەلایەن خەڵکەوە هەر لە ڕۆژی یەکەمەوە جێگە و خواردەمەنی و پێداویستییان دراوەتێ و بۆ هەر شوێنێک چووبان خەڵک بەباوەشێکی ئاواڵەوە تا ئەوکاتەی ئاودیوی عێراق بوون پێشوازییان دەکردن و خواردن و جێگەیان دەدانێ. دابنێین وتەکەی پەسیانیش ڕاست بێت خۆ ئەوا بارزانی بەتیرێک دوو نیشانەی پێکاوە، بەڵام هەر دوورە لە ڕاستییەوە، جارێکیان لەناوچەی تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ فەرماندەکانی سوپای ئێران دیسان داوای تەحویل دانەوەی ئەو تۆپانەی لەلای بارزانییەکان دەبێت، دەکەن و دەڵێن: چیتان دەوێ پێتان دەدەین، بارزانییەکانیش داوای خواردەمەنی دەکەن. بەهەرحاڵ هەرچەند پاشانیش ژمارەیەک لەگەڵ سوپای ئێران دژی بارزانییەکان جووڵاونەتەوە و شەڕیان کردووە، ئەوە جگە لە کارەسات بۆ گەلی کورد و سەرشۆڕی بۆ خۆیان هیچ شانازییەکیان دەست نەکەوت و، دیارە لە هەموو شۆڕشێکدا، لەناو هەموو گەلانێکدا پیاو خراپ و جاش هەر بووە و دەبێت، بەڵام ئەوانە بەنوێنەری خێڵ یان هۆزێک دەژمێردرێن، نەزۆربەیان بەو کردەوە بێ شەرمە هەستاون و، بگرە ژمارەی ئەوانە لەچاو ئەو خێڵ و هۆز و چەکدارەی، کە ٧ مانگی ڕەبەق پاش کۆماری کوردستان پشتیوانییان لە بارزانی کرد بەراورد ناکرێت. خۆ لەلایەکی تریشەوە ئەوەی ئامادەیی خۆی بۆ هاوکاری لەگەڵ ڕێژیم دەربڕیبوو، یان چەک و پارەی پێ درابوو، یان چەکیان لێ وەرنەگیرابووەوە، یان بەڵێنی عەفویان پێ درابوو مانای ئەوە نییە کە کابرا ئیتر چووەتە بەرەی شەڕەوە و بەدڵ و بەگیان شەڕی بۆ دوژمن کردووە و، بۆ دوژمن وەفادار بووە و گیان و ماڵی خۆی خستووەتە مەترسییەوە. خۆ ئەگەر ئاگەداری لاوازیی دوژمن لەو وەختەدا بوایەن، یان زانیبایان دوژمن هەم مەبەستی بەکوشتدانی ئەوان و هەم دوژمنایەتیی نێوان کوردە و، لەلایەکی ترەوە ئەگەر زانیبایان دوژمن هێندەی هێز هەیە، هەر پێویستی بەجاشیەتیی ئەوان نەدەکرد و قەت باوەڕی پێ نەدەکردن.

نووسراوەکەی پەسیان ئەم ڕاستییە لە چەند لاوە ئاشکرا دەکات و، پارت و ڕێکخراو و نووسەرەکانی کوردیش دەبێ زۆر ژیرانە ئەم دیاردە ناحەزە لەناو کۆمەڵگەکەمان باس بکەن و ژیرانە بجووڵێنەوە و ئاماژەی بۆ بکەن. ڕێژیمی ئێران لەو سەردەمەدا هەر لە کرماشانەوە بگرە تا ورمێ لە سنە و سەقز و بۆکان و مەهاباد ئەوەی دەستی کەوتبوو کۆی کردبووەوە و، لەگەڵ ژمارەیەک لە عەشایری قەشقایی و شاهسوون و قەرەپەپاخ ڕێکی خستبوون و هێزێکی لێ دروست کردبوون بەناوی هێزی عەشایر و لەگەڵ سوپای ئێراندا وەڕێی خستبوون، ڕێژیم هەم مانۆڕ و پروپاگەندەی پێ دەکردن و، هەم سیاسەتی (ئەگەر بکوژن

(*) لەناو خێڵانی کورددا هەم پشتیوان و لایەنگری بارزانی هەبووە و، هەمیش خائین و دەسکیزی دوژمن. بڵاوکرەوە: ئاراس.

هەر بەقازانجمانە، ئەگەر بشکوژرێن هەر بەقازانجمانە)ی پەیڕەو دەکرد. تاوانبار کردنی ئەو خێڵ و هۆزە کوردانە کە بەدڵ و بەگیان و بەماڵ پشتیوانی کۆمار بوون و، بەبێ ئەوەی ناوی ژمارەیەک، یان ناوی هەندێ کەس بهێنرێت و وا لەقەڵەم بدرێت فلان و فیسار هۆز و خێڵ جاش بوون، چونکە ئەوانە لەکاتی کۆماری کوردستاندا باش بوون و، پاش خۆبەدەستەوەدانی ڕێبەرایەتی کۆمار هەموویان بوون بەجاش، بیر لەوە دەکرێتەوە کە ڕێکخراو و پارت و نووسەرە کوردەکان بەو شێوە ئیهانە و سووکایەتی بەزۆربەی عەشایر و هۆز و بنەماڵەکان دەکەن، بۆ نەوەکانیان چ دڵتەزێن دەبێت مۆرکی جاشەتییان پێوە بنووسێت و نووسینەکان دەکەن بەبەڵگە بۆیان و، زۆرکەس بەم شێوەیەە بەنابەدڵی دەخەنە ڕیز و باوەشی دوژمنەوە، یان ڕێگەی بەشداری و چالاکییان لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیدا لێ دەگرن.

کۆنەدوژمنی لەسەر زەوی و زار، یان لەسەر ژن و نامووس، یان لەسەر کوشتن، جاری وا هەبوو دوو هێزی کوردیان داوە بەگژ یەکتردا، ئەمەش بەهۆی بەرچاوتەنگی و نزمیی ئاستی بیرکردنەوە و نەزانین، یان ڕکابەرایەتیی نێوانیان بووەتە هۆی ئەوەی کە یەکێک یان پاڵ بەدوژمنەوە بدات و ناوی جاشییەتیی لەسەر دادەنرێت و، بۆ تۆڵەسەندنەوەی یەکتر تراژیدیا بۆ گەل و لە پێشەوەی هەموویان بنەماڵەکەیان پێک بێنن و نەوەکانیشیان هەر دەبێ ڕێوڕەسمی پێشینانی خۆیان بگرنەبەر و، ئەگەریش نەیگرنە بەر ئەوە دەبێ تاوانی باب و باپیرانیان بدەنەوە.

هەڵبەتە خەڵکی واش کەم نەبوون و نین کە دێنە ڕیزی پێشمەرگەوە. نە بۆ خەبات و کوردایەتی بووە، بگرە بەمەبەستی زاڵبوون بەسەر ناحەز یان دوژمنەکەیدا بووە، یان پەناگەیەکی بۆ خۆی دۆزیوەتەوە، ئینسانی هەلپەرست و ماددیش لە هەموو شۆڕشێکدا کەم نین، ئەگەر بەرژەوەندیی لە شۆڕشدا بوو، یان ئەگەر شۆڕش لە ناوچەکەدا بوو، دەسەڵاتی هەبێت ئەوا شۆڕشگێڕە، کە شۆڕشیش نەما و دوژمن (دەوڵەتی داگیرکەر) گەڕایەوە ئەوا دەبێتە جاش و، بۆی شەرم نییە چەک هەڵبگرێت، یان پاکانە و پەشیمانیی خۆی دەربڕێت.

شکانی شۆڕشەکانی کورد یەک لەدوای یەک، ڕاونان و گرتن و کوشتنی خەڵک بەتایبەت ئەوانەی چەکداربووبن، یان چالاکییان نواندبێت، یان نانیان بەپێشمەرگە دابێت، یان یارمەتییەکی تر، بێ ڕەحمی و زۆرداریی داگیرکەرەکانی کوردستان بەبڵاوکردنەوەی پارە و چەک و پلە و پایەیە، کە دەیان ساڵە تەجروبە و ئەزموونی سەرکەوتنیان لەم بوارەدا هەیە، ئەمانە و زۆر هۆی تر کە پێشتر ئاماژەی پێ کرا، وەک ترساندن و بەزۆر چەکدارکردنیان و بێ دەرەتانی و بێ پەناگەیی و بێ پشتیوانی وا بزانم ئەگەر پاڵی بۆ کردەوەیەکی ناشایان بەهەندێ کەسەوە نابێت، ئەوە نابێ بەجیدەی وەربگیردرێت. زۆرجار خەڵک لەبەر ژیانی ناخۆش بۆ پەیداکردنی کار و پارووی نان دەچوونە ناوچەی ژێر کۆنترۆڵی دەوڵەت، یان بۆ دەرەوەی کوردستان، ئەگەر بەجاش لە قەڵەم نەدرابێت ئەوا بەچاوێکی خراپەوە سەیرکراوە.

زۆر ڕێکخراو و هێزی سیاسی، هەروەها کردەوەی زۆر کەس وایان لە خەڵک کردووە کە جێ و شوێنی خۆیان جێ بهێڵن، یان ئامادەی هاوکاری نەبن لەگەڵیاندا. زۆرجار هەڕەشە لە ئاغا و شێخ و مەلا و

مـالیک کـراوه، سـووکـایەتیـان پێ کـراوه، بەکۆنەپەست و چەوسـێنەر و بێ وەفـا لە قـەڵەم دراون. یان دەسـتیـان کردووە بەبەشکردنی زەویوزار و سامـانی هەندێ لەوانە، بەبێ ئەوەی زەمینەی ئەو شـتە ئامادە بووبێت. بۆ ئەوەی زۆر لە ڕووداوەکـان دور نەکـەوینەوە، باسـی ئەو پێشـنیـازە نوێیـانەی دەوڵەتی ئێـران دەکـەین کە لە ڕێگەی هومـایۆنی و غـەففـاری دوو ئەفسـەری پایەبەرزی سوپای ئێران پاش گـەڕانەوەی بارزانی لە تاران دەکـەین، ئەمـانە لەگـەڵ پێشـنیـازەکـانی تاران جیـاوازبوون و لەنەغـەدە دەدرێنە شـێخ ئەحمەدی بارزانی کە ئەمجارە ئەو پێشنیازانە دەدرێنە بارزانییەکان:

١- بارزانییەکان دەستبەجێ ئێران جێ بهێڵن.
٢- چەکەکانی خۆیان تەسلیم بکەنەوە و بەرەو هەمەدان بکەونە ڕێ.
٣- ئەگەر نا ئامادەی بەرەو ڕووبوونەوەی سوپای ئێران بن.

شێخ ئەحمەد هەروەک لە زۆر وتووێژ و جێگەدا دەری بڕیبوو دەڵێ: پێشنیازی یەکەممان پەسندە، بەڵام دەڵێ؛ پاش توانەوەی بەفر لەبەرئەوەی تەواوی ڕێگەکان بەستراون.

لەسـەر پێشـنیـازی دووەم و سێیـەم دەڵێ: ئێمـە چەک تەسلیم ناکەینەوە و، نامـانەوێ لەگەڵ سـوپای ئێراندا شەڕ بکەین و، لەم بارەیشـەوە ئێمە دەستپێشـخەر نابین، بەڵام ئەگەر هێرشـمان بکەنە سەر، ئەوا بەرگری لە خۆمان دەکەین.

بارزانی پاش چاوپێکەوتن لەگەڵ خێڵ و هۆزانی کورد پێیـان ڕادەگەیەنێت کە ئێمـە نامانەوێ لەگەڵ سـوپای ئێـران شـەڕ بکەین و، کـاتێ بەفـر توایەوە دەگـەڕێینەوە بۆ ئەودیو. بارزانی تەنانـەت داوایان لێ دەکات چەکەکانیان تـەسلیمی ڕێژیم نەکەنەوە و یارمەتیی ڕێژیم نەدەن. بۆ مـاوەیەک بارزانی بەم شێوەیە ڕایان دەگرێت، بەڵام پاشان چەکی خۆیان تەسلیمی ڕێژیم دەکەنەوە و تەنانەت هاوکاریی ڕێژیمیش دەکەن.

لەلایەکی ترەوە دوور نییە هەڵەی هەندێ لە بارزانییەکان لەو دۆخەی هاتبووە پێش و، لەملاو لەولاوە دەنگوباسی جۆراوجۆریان پێ دەگەیشت و سـاغکردنەوەیشیـان ئاسان نەبووە و بووبێتە مـایەی کارەسـاتی گەورە و، ئەگـەر پێشـیـان نەگـرتنایە گەورەتر دەبوون و بۆ هەردوولا پاشمـاوەیەکی خوێناوی تری بەدواوە دەبوو. بۆ وێنە بەڕێز مەسعود بارزانی لە نووسراوەکەی خۆیدا کە لە زمانی باوکییەوە یان بارزانییـەکانی ترە بەناوی ڕووداوی سێڵـوە باسی دەکات دەڵێ: بەپێی هەواڵی باوەڕپێکراو کە گەیشتبووە بارزانییـەکان ژمارەیەک لە عەشایری مـامەش لە دەوڵەتی ئێران چەکیـان وەرگرتبوو و بەڵێن بەدەوڵەتی ئێران دەدەن کە شوێنە ستراتیجییـەکانی کێوی سپیرێز و چۆمی گادەر داگیر بکەن، کە ئەو شوێنانە مـەترسییـەک بوون لەسەر بـارزانییـەکان، ئەوەبوو هێزێک لە بارزانییـەکان لە ڕێکەوتی ١٩٤٧/٢/٢٣ بۆ پێشگیـری لەم پیـلانە دەچنە گـوندی سـێڵـوە، سـەرۆکـەکـانی مـامـەش لە تایفـەی قـەرەنی ئاغـا لەوێ کـۆبوونەوەیەکی گرینگیـان دەبێت. دەستوور بەبارزانییـەکان دەدرێت ئەوانە بگرن و بیانهێننە شنۆ و وەک بارمتە لەوێ بن تا بەم شـێـوەیە پێش لەو پیـلانە بگرن، بەڵام لەبەر هەڵەیەک کـە فـەرمـاندەی بـارزانیـیـەکـان داوای لێ کـردبوون بەخـۆیان و چەکـەکـانیـانەوە تەسلیم بن، یەکێک لەوانە دەمـانچـەکـەی خـۆی دەردێنێت و کـەس

نازانێت دەیەوێ تەسلیمی بارزانییەکانی بکات، یاخۆ خۆی پێ بپارێزێت، لەم کاتەدا لە دەرەوەی دیوەخانەکەدا لە هەموو لایەکەوە دەنگی تەقە دێت، ئەنجامەکەی ۱۲ کەس لە ئاغاکان دەکوژرێن لەگەڵ شەهیدبوونی دوو کەسی بارزانی و دوانی تریش بریندار دەبن و، ئەوانی تریش دەستگیر دەکرێن و لەگەڵ ژمارەیەکی تر لە ئاغاکان لە گوندی شاولە و نەلۆس و پەسوە دەبەنە شنۆ، شێخ ئەحمەد لەم ڕووداوە زۆر نیگەران دەبێت و گیراوەکان ئازاد دەکات. ئەم کردەوەیە کاریگەرییەکی باشی لەسەر ئاغاکانی تر دەبێت.

لەناوچەی سۆما و برادۆست بارزانییەکان چەند جار لەگەڵ سەرۆک هۆز و خێڵی کورد کۆبوونەوەیان دەبێت، ئەوانە نەک تەنیا ئامادە نابن خۆیان تەسلیمی ڕێژیم بکەنەوە، بگرە لەگەڵ بارزانییەکاندا شان بەشانی یەکتر دژی سوپای ئێران شەڕ دەکەن و تەنانەت پێشنیاز و باسی بەردەوامیی شۆڕشیش دەکەن، یەکێک لەوانە تاهیر خانی سمکۆ دەبێت.

سەرکردەکانی کۆمار، داوایان لە خەڵک نەکردووە بەرگری بکەن، لەپێش هەموو هۆز و خێڵ و چەکدارێکی کورد ئەوان خۆیان تەسلیمی ئێران کردەوە و، بەربەرەکانی نەبوو تاکو جاش و باش دیاری بکرێت، بارزانیش پاشان هەر ئەوەندەی دەوێت کە چەکدار و خێڵ و هۆزەکانی کورد دژیان ڕانەوەستن و، مەبەستیش هەر ئەوەبوو ڕێگەیەک بدۆزێتەوە و بنەماڵەکان دەرباز بکەن و، نەیدەویست لەگەڵ سوپای ئێراندا بەرەوڕوو بێتەوە، نەیدەویست هەم خۆیان و هەم خەڵکی ناوچەکەیش تووشی زەرەر و زیان ببن.

پەسیان لەلاپەڕە ۹۲ی کتێبەکەیدا باسی هەندێ شت دەکات کە ژمارەیەک لە نووسەرانی کوردیش کردوویانەتە بەڵگە بەبێ لێکۆڵینەوەیەکی قووڵ، ئەویش پێوەندی بەعومەر ئاغای شکاک و کوڕی سمایل خانی سمکۆوە هەیە و، دەنووسێ: «کوڕی سمایل ئاغای سمکۆ قوباد لە ڕێگەی عومەر خانی شکاکەوە داوا لە کاربەدەستانی سوپای ئێران دەکات کە ئیزنی بدەن هۆزی شکاک دژی بارزانییەکان بکەونە شەڕەوە، ئەم پێشنیازە لەلایەن فەرماندەکانی سوپای ئێران لەناوچەکەدا دەدرێتە تاران تاکو لەم بارەیەوە دەستووری پێویستیان پێ بدرێت. ئەرکانی سوپای ئێرانیش دەستوورێک بۆ لیوا هومایۆنی وەک فەرماندەی لەشکری چوار بەم شێوەیەی خوارەوە دەدات: «لەوانەیە لەلایەن شکاکەکانەوە ڕووداوێکی چاوەڕوان نەکراو ڕووبدات، نەوەکو داوێکیان ئامادە کردبێت، دەبێ زۆر وریابن لە هێنانی هۆزی شکاک بۆ ناو کەرتەکانی سوپایی، دەبێ خۆتان بپارێزن، لەبەرئەوەی ئەفرادی ئەم خێڵە ماوەیەک لەگەڵ مەلا مستەفادا بوون و، بەهیچ شێوەیەک جێی خۆی نییە ئەوانە بێنە ناو ڕیزی هێزەکانەوە، لەوانەیە فڕوفێڵێکیان لەژێر سەردا بێت و گیروگرفتێکی نوێ بۆ هێزەکان دروست بکەن. بەتایبەتی پێویستە سەرۆکەکانیان لە ڕەزائییە بەنهێنی بخرێنە ژێر چاودێری و بەدەوروبەریاندا بێن و خزمەتیان بکەن. لەخانەکان (ئاغا و سەرۆک)ی تەرگەوەڕ و مەرگەوەڕ سوود وەربگیرێت، بەڵام نابێ ئەوانە لەگەڵاڵەکردنی گشتیی عەمەلیات، یان لە عەمەلیاتی کەرتەکاندا بەشداربن و سوودیان لێ وەربگیرێت». (هـ.س. ل۹۲).

زۆر زەحمەتە کەسێک بەوە باوەڕ بکات کوڕی سمکۆ کە لە چالاکییەکانی بزووتنەوەی کورد لە نێوان ساڵەکانی ١٩٤١-١٩٤٧ لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا پشکداربووە و، باوکیشی هەر بەدەستی ئەو ڕێژیمە لەناوچووە، هەروەها یەکێکی وەک عومەر خان کە پاش گەلاوێژی ١٣٢٠ (هاوینی ١٩٤٠) و ڕاکردنی ڕەزا شا، لە دەربەدەری و زیندان گەڕابووەوە و چەند جار بەشداریی بزووتنەوەی کوردی کردبوو، هەروەها لە بزووتنەوەی ١٩٤١-١٩٤٦دا بەخێڵ و هۆز و پارەوە خزمەتی کردبێت، ئەم کارە بکات. گەرچی پەسیان خۆی دەڵێ: ئەمانە ماوەیەک هاوکاریی بارزانییەکانیان کردووە و بگرە پاش هەڵوەشاندنەوەی کۆماری مەهاباد و ئەو هەرەسە گەورە و، ئەو تراژیدیا مەزنەی کە بەسەر کورددا هات، تا بارزانی ئاودیوی سۆڤیەت نەبوو خۆیان تەسلیمی دەسەڵاتدارانی ئێران نەکردەوە.

عومەرخان وەزیری بەرگری، یان وەزیری شەڕی سمکۆ بووە، هەر ئەو شۆڕشەی کە بنەماڵەی پەهلەوی بەکوشتنی سمکۆ کۆتاییپیان پێ هێنا. قوباد ئەگەر بیەوێ هاوکاریی سوپای ئێران بکات بۆچی بۆ خۆی ناچێت و پێویستی بەوە نەدەکرد بچێتە لای عومەرخان و لە ڕێگەی ئەوەوە ئامادەیی هاوکاریی خۆی لەگەڵ سوپای ئێراندا دەربڕێت.

کاتێک کۆماری مەهاباد هەڵوەشایەوە و ئەو هەموو هێز و ئیمکاناتە بەفیڕۆچوون، خۆ ئەگەر سەرۆک هۆز و خێڵی کوردیش بەناچاری چەکیان تەحویل دابێتەوە، ئەوەیە کە جگە لەوە ڕێگەی تریان بۆ نەمابووەوە. کاربەدەستانی فێڵبازی تارانیش بانگیان دەکەن بۆ ورمێ و تەورێز و تاران و، میداڵ و پارە و دیارییان پێ پێشنیاز دەکەن و لەڕێگەی چاپەمەنی و ڕادیۆوە ڕادەگەیەنن کە ئەوانە هاتوون تەسلیم بن و هاوکاریی سوپای ئێران دەکەن، دیارە مەبەستی گڵاوی ئەو ڕێژیمە دیکتاتۆرە جگە لە پروپاگەندە و دووبەرەکی خستنە ناو ڕیزی گەل هیچ شتێکی تر نەبووە، گریمان تەسلیم بوون و ئامادەیی خۆیان لەشەڕ دژی بارزانی دەربڕی، ئەی بۆ باوەڕ و متمانەیان پێ ناکەن بەتەنیاش دژی بارزانی شەڕ بکەن، ئەی بۆ بانگ دەکرێنە ورمێ و تاران و تەورێز و، ناهێڵن تەنانەت بشگەڕێنەوە ناو خێڵ و هۆزی خۆیان، بۆ نەیان ناردوون بۆ بەرەکانی شەڕ، بۆ دەخرێنە ژێر چاودێری و لە هەمان کاتیشدا دەخرێنە ژێر نەوازی و پاڕانەوە و بەسەر و باڵایاندا هەڵدەڵێن!

دەبێ بزانین تا کۆماری کوردستان هەڵنەوەشایەوە کەس تەسلیم نەبوو، نووسەری وا هەن ڕووداوی پاش نەمانی کۆماری کوردستان لەگەڵ کاتی کۆماری مەهاباد تێکەڵ دەکەن و دەرخواردی خوێنەرانی ساکاری دەدەن، کارێکی ناڕەوایە بڵێی خیانەتی هۆز و عەشایر لە کۆماری کوردستان، یان پاشان لە بارزانی بوو بەهۆیەکی گەورەی تێکشکانی هەردوو لا.

خۆ بەدەستەوەدانی سەرکردەکانی کۆمار شتێکی کتوپڕ و لەناکاو و چاوەڕوان نەکراو بوو، ئەو هەموو چەکدار و سەرۆک هۆز و نیشتمانپەروەرە کە درابوونە دەستی قەزا و قەدەر، خۆ ڕێگەیان بۆ سۆڤیەت نەبوو، بانگیش نەکرابوون، یان دەبوایە تەسلیمی ئێران، عێراق، یان تورکیا بێن، یان شەڕی مان و نەمان بەبێ ڕێکخستن و مەبەست بکەن، بۆ دەبێ ناوی جاش و خیانەتکاریان لێ بنرێت (ئەم باسە

هەڵدەگرین بۆ بڵاوکردنەوەیەکی تایبەتی کە نووسیومە).

لە گەرما و گەرمی شەڕی بارزانییەکان چەند ڕاپۆرتێک لەلایەن فەرماندەکانی سوپای ئێران لەناوچەکەدا دەدرێتە ئەرکانی سوپای ئێران گوایە بارزانی دەست لەشەڕ و بەربەرەکانی هەڵناگرێت و، چوونی ئەو بۆ ناوچەی ماکۆ و خوی و شاپوور (سەلماس) بۆ ئەوەیە خێڵە چەکدارەکانی کورد کە هێشتا خۆیان تەسلیم نەکردووە کۆبکاتەوە، چوونی بارزانی بۆ ئەوێ ڕۆیشتن بۆ سۆڤیەت نییە، ژمارەی چەکداری خێڵی جەلالی بەسەرۆکایەتیی عومەر ئاغای جەلالی و عەشایری مامەش و زەرزا و شکاک زیاتر بە پێنج هەزار کەس لەلایەن ئەفسەرانی ئێرانەوە بەراورد دەکرێن، ئەویش پاش کۆماری مەهاباد.

شتێکی تر پێویستە ئاماژەی پێ بکرێت، ئەوەیە کە بارزانی و بارزانییەکان نە تەنیا لەلایەنی ئێران و عێراق و ئینگلیز و سۆڤیەتەوە خرابووە ژێر پاڵەپەستۆ و بەنابەدڵی سەیریان دەکردن و نەیاندەویست لە کوردستانی ڕۆژهەڵات بمێنێتەوە، بگرە حەمە ڕەشید خانی بانەیش کە لە ناوچەکەدا دەسەڵاتی هەبووە، بەدڵی نەبووە نەک تەنیا بارزانی بگرە کەسێکی تر لە ناوچەکەدا ڕۆڵی هەبێت.

کاتی خۆیشی بەهۆی ئەو پێوەندییەی حەمە ڕەشید خان بە ئینگلیزەوە هەیبووە، ئینگلیزەکانیش زۆر هەوڵیان داوە لە ڕێگەی ئەوەوە تەنگ بە بارزانییەکان هەڵچنن، هەروەها زۆر هەوڵیان دا لە نێوان حەمە ڕەشید خان و ئێراندا ناوبژی بکەن و، دەسەڵات یان پۆستێکی پێ بدەن بۆ ئەوەی نەکەوێتە ژێر کاریگەریی مەهاباد، بەڵام هەستی نەتەوایەتیی حەمە ڕەشید خان و پاشان کە دەکرێ بەفەرماندەی هێزی ناوچەی بۆکان و پلەی جەنەراڵی پێ درا و، لەلایەن کۆماری کوردستانەوە بەرپرسیاریەتی و دەسەڵات و چەک و تەقەمەنیی پێ درابوو، ئەمە ڕۆڵی زۆری لە ڕاگرتنی حەمەد ڕەشید خاندا هەبووە، هەروەها پێوەندیی کۆن و نوێی حەمە ڕەشید خان بەئینگلیزەوە لەلای سەرکردایەتیی کۆماری کوردستان ئاشکرا بووە، وەنەبێت ئەمە لەبەرچاو نەگیرابێت، بەڵام هەبوونی بارزانی لەو بەرە گرینگەدا لە هێڵی پێشەوەی بەرەی دوژمن، واتە نێوان سەقز و بۆکان کە مەترسیی هێرشی دوژمن زۆر لەوێوە دەکرا و بەتایبەتی کە هێرشی دەهێنا بۆسەر پایتەختی کۆماری مەهاباد، بەهۆی بارزانییەکانەوە نەبوایە زەحمەت بوو متمانە لەسەر هێزی تر و تەنیا حەمە ڕەشید خان بکرێت، ئەوەبوو کە باڵانسێکی هێز لە ناوچەکەدا دروست ببوو. هۆزی دیبوکری و ئێلخانی زادەیش بەهۆی ئەو ناکۆکییە کۆنەی لەگەڵ بنەماڵەی قازیدا هەیانبوو و لە ناوچەکەدا بوون، ئەمانە هەمووی سیاسەتێکی ژیرانەی دەویست وەزعەکە لەناوچەکەدا ڕابگرێت، هەر واش بوو.

بەبۆنەی کۆبوونەوەیەکی گرینگی کوردەکان (بارزانییەکان و چەند کوردی ڕۆژهەڵاتی کوردستان) لە باکۆ لە ڕێکەوتی ١٩٤٨/١/١٩دا بارزانی مەبەستی خۆیان بەوردی و هەمەلایەنە باس دەکات، پێویستە ئاماژە بۆ هەندێ شت بکرێت (بڕوانە کتێبی بارزانی و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد ١٩٤٥-١٩٥٨ نووسینی مسعود بارزانی- کوردستان ١٩٨٧)، لەم کۆبوونەوەدا باسی گەلی کورد لە هەموو پارچەکانی کوردستان دەکرێت، بارزانی لە چەوسانەوەی گەلی کورد لەلایەن ڕێژیمە داگیرکەرەکانی

ئێران و عێراق و تورکیا و سوریا دەدوێ و، هەروەها خەباتی گەلی کورد دژی ئەم ڕێژیمانە باس دەکات ئەمە بۆ خۆی زۆر شت دەگەیەنێت و دەسەڵاتدارانی سۆڤیەت هیچ کاتێک لەگەڵ ئەوە نەبوون کێشەی کورد بەگشتی باس بکرێت، بەتایبەتی ئەویش لە سۆڤیەت و لەشاری باکۆ لەبن گوێی شۆڤێنییەکی دژ بەکوردی وەک میر جەعفەری باقرۆڤ کە سەرۆک کۆمار و سکرتێری پارتی کۆمۆنیستی ئازەربایجانی سۆڤیەتی بوو، ئەو کەسەی بەشێکی کوردستانی ڕۆژهەڵاتی بە ئازەربایجانی باشوور دەزانی و نەیدەویست کۆماری کوردستان لە مەهاباد ڕابگەیەندرێت و، بەسەرکردەکانی کوردی گوتبوو کێ بەئێوەی گوتووە کۆماری کوردستان ڕابگەیەنن، هەر لەسەرەتاوە پێشنیازی ئەوەی کردبوو کوردەکانی ڕۆژهەڵات لەژێر دەسەڵاتی ئازەربایجانی باشووردا بن، ئەو باقرۆڤەی پیلانی گواستنەوە و دەرکردنی کوردەکانی کوردستانی سووری لە ١٩٣٧ و ١٩٤٤دا تەواو کرد، (پیلانەکە لە ١٩٣٠ کاتی هەڵوەشانەوەی کوردستانی سوور دەستی پێ کرد و لە ١٩٣٧ قۆناغی دووەمی ڕاگواستنەوەی بەکۆمەڵی کوردەکانی ئەوێی جێبەجێ کرد، لە ١٩٤٤دا قۆناخێکی تری بەبیانووی لایەنگیریی کوردەکان لە ئەڵمانیای نازی، پاشماوەکەیانی ژمارەیەکی یەکجار کەم نەبێ، دەربەدەر کران و بەشەمەندەفەری گواستنەوەی ئاژەڵ و بار، بەشەو و لەسەرمادا دوورخرانەوە بۆ ئاسیای ناوەڕاست، بەتایبەتی بۆ کازاخستان، ئەوانەی تر کە لەوێ مانەوە لەترسانا خۆیان بەئازەری لەناو و بنەماڵە و نەتەوەوە بگرە هتد... لەقەڵەم دا).

ئەو باقرۆڤەی یارمەتییەکانی سۆڤیەتی لەبارەی چەک و تفاقەوە کە بۆ بەرژەوەندی کریملین بۆ ئازەربایجان و کوردستان تەرخان کرابوو نەیدەهێشت بگاتە کوردستان. ئەو باقرۆڤەی دروشمی سەربەخۆیی کوردستانی بەپیلانێکی ئیمپریالیزم دادەنا و، هاتنی بارزانیی لە تشرینی یەکەمی ١٩٤٥دا بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات بەپیلانێکی ئینگلیز لەقەڵەم دابوو و، بارزانیشی بەپیاوی ئینگلیز دەزانی و، نەیدەویست بارزانی لە کوردستانی ڕۆژهەڵات بمێنێتەوە. بەڵام خۆی داوای یەکگرتنی هەردوو ئازەربایجانی دەکرد، ئەوەی یارمەتی سۆڤیەت بوو تەرخانی کردبوو بۆ ئەم مەبەستە و، جگە لە ناردنی چەند هەزار کادیر و پسپۆری ئازەربایجانی سۆڤیەت بۆ ئازەربایجانی ئێران، لە مامۆستاوە بگرە تا دکتۆر و ئەندازیار و کەوادیر و ئەفسەری سوپایی و سیخوڕ، بۆ ئەو شتێکی ڕەوا بوو، بەڵام بۆ یەکگرتنی کورد و هاتنی بارزانی ڕەوا نەبوو. لە بارەی هاتنی بارزانی و هەڤاڵەکانی بۆ سۆڤیەتیش لە بەڵگەنامەکاندا هاتووە پێویست ناکات ئاماژەیان بۆ بکەین. بەڵام لە ئەنجامدا باقرۆڤ دەیویست بارزانی (بۆ ئاژاوەنانەوە) بگەڕێنێتەوە ئازەربایجانی ئێران تا دژی دەوڵەتی ئێران شەڕ بکات، ئەمە هەم قازانجە و، ئەگەر بشکوژرێت لەبەرئەوەی کورد بوو هەر بەقازانجە. بەڵام پلانی گەڕانەوەی فیرقەییەکان (ئازەربایجانی ئێران) و توودەییەکان و پشتیوانیی باقرۆڤ بۆ ئەم مەستە کە بۆ هەڵگیرساندنەوەی دووبارەی شۆڕش لە ئێران لەلایەن کریملینەوە ڕەت دەکرێتەوە و دەیان هەزار ئازەری و توودەیی لە سۆڤیەت مانەوە و درانە دەستی قەدەر و، ژمارەیەکیش کە ڕەخنەیان لە سۆڤیەت گرتبوو زیندانی کران و دوورخرانەوە، یان لەداریان دان.

باقرۆڤ کە لە مەبەستی بارزانی و هاورێکانی لە سۆڤیەت تێ دەگات، بواری ئەوە نادات پێکەوە بن.

فێری زانست بن و چالاکیی سیاسییان هەبێت، زۆر هەوڵیش دەدات بارزانییەکان لەژێر کۆنترۆڵ و چاودێری خۆیدا بهێڵێتەوە نەک مۆسکۆ. (چەند راپۆرت کە لە ئارشیڤ دەرم هێناون ئەم راستییە دەسەلمێنن، هەروەها نووسراوەکەی سودا پۆلاتۆڤی سیخوڕی کریملین کە وەرم گێڕاوەتە سەر کوردی).

با بگەڕێینەوە سەر کۆبوونەوەکەی باکۆ کە بارزانی راپۆرتێکی گرینگ و گشتی و هەمەلایەنە (لەسەردەمی خۆیدا بێ وێنە بووە) سەبارەت بە کوردستان ئاراستەی بەشداران دەکات و باسی چاوەڕوانیی ١١ ملیۆن کورد دەکات، باسی گەڕانەوەی خۆیان، باسی رابردووی پڕ لە شانازی و خوێناویی گەلی کورد و باسی دەوڵەت و ئەمارەتە کوردییەکان لە کوردستان دەکات و دەڵێ:

گەلی کورد زیاتر لە هەموو گەلانی تری رۆژهەلاتی ناوەراست بۆ ئازادیی خۆی قوربانیی داوە) لای بارزانی حزبی دیموکراتی کوردستان هەریەک حزب بووە و، بەیەک حزبی دادەنێت و دەڵێ: ئێستەیش خەباتی گەلی کورد لەژێر دەستی ئەم پارتییەدایە و دەڵێ: حزبی ئێمە پێش دوو ساڵ لە مەهاباد دروست کرا. پێویستە ئەوەیش بگوترێت لەم کۆبوونەوەیەدا چەند کوردی رۆژهەلاتیش کە لە باکۆ دەبن وەک ئەندامانی بەرێوبەرایەتی لەگەڵ بارزانییەکاندا هاوبەش هەڵدەبژێردرێن، بارزانی لەم وتارەدا دەڵێ: زۆربەی ئەندامانی پارتی دیموکراتی کوردستان گیران، زۆربەی رێکخراوەکانی حزب لەناوچوون و بەتەسلیم بوونی زۆربەی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی و بلاوبوونەوەی دەسەلاتی حکوومی لە ناوچەی مەهابادا حزب زیانی لێ کەوت.

بارزانی لەم وتارە گرینگەیدا زۆر جار ئینگلیز و ئەمەریکا لە پەیمانی سیڤەرەوە بگرە تا کەوتنی کۆماری مەهاباد تاوانبار دەکات کە لە دامرکاندنەوەی بزووتنەوەی کورددا راستەوخۆ دەستیان هەبووە. بەتایبەتی باسی ئەو شۆڕشانە دەکات کە شێخانی بارزان سەرکردایەتییان کردووە و بەشداریی لەشکری ئینگلیز لە ١٩١٨-١٩٤٧ لە عێراقدا بۆ سەرکوتکردنی بزووتنەوەکانی کورد باس دەکات، ئەمانە هەمووی بۆ سەرکردەکانی سۆڤیەت بەس نەبوو (جگە لەو نامانەی کە بارزانی بۆ سەرکردەکانی سۆڤیەتی نووسیوە و، دەیان فاکتی زیندووی هێناوەتەوە کە ئینگلیز بەزۆر کوردستانی باشووری بە عێراقەوە نووساندووە). لە چ روانگەیەکەوە، بەکام فاکتەوە، یان بەڵگەوە بارزانی بەپیاوی ئینگلیز تاوانبار دەکرێت، کەس تێ ناگات.

هەر لەم کۆبوونەوەیەدا بۆ وێنە باسی نوری سەعیدی سەرۆک وەزیرانی دەوڵەتی عێراق دەکات کە کابرایەکی دەستەمۆی ئینگلیز بووە، لە شوباتی ١٩٤٧دا پێشنیازی پێکهێنانی لەشکرێکی تایبەتی و رێکوپێک لەلایەن عێراق و تورکیا و ئێرانەوە دەکات بۆ لەناوبردنی هەر جوولانەوەیەکی کورد، هەر ئەو نوری سەعیدەی دواتر سۆڤیەت بەیارمەتیی کوردان لەناویان برد و، بەوتەی سۆدا پۆلاتۆڤ کوردەکان رۆڵێکی سەرەکییان لە لەناوبردنی ئەو پیاوەدا هەبووە کە سەر بەئینگلیز بووە. بارزانی هەر لێرە باسی دوژمنایەتیی رەگەزی و نەتەوایەتی و ئاییني و ئەرزیی نێوان سێ دەوڵەتی داگیرکەری کوردستان دەکات و دەڵێ: «بەلام لەبەر کێشەی کورد ئەوانە یەکیان گرتووە». جارێکی تر بارزانی بۆ راکێشانی سۆڤیەت

بۆلای کورد و نەهێشتنی ئەو شک و گومانەی لە سەری دەبێت، باسی بەستنی پەیمانێکی سیاسی و ئابووریی حکوومەتی کورد لە داهاتوودا لەگەڵ یەکەتی سۆڤیەتدا دەکات، باسی بەستنی بەرە لەگەڵ هێزە پێشکەوتووەکانی ئەو وڵاتانە لەگەڵ کورد و هاوکاری لەگەڵ ئازەربایجانییەکان و بەشکردنی زەوی و یاسای کار و هاوکاری و خەباتی دژی ئیمپریالیستی و کۆنەپەرستی و نەهێشتنی پاشماوەی دەرەبەگایەتی و ئاغایەتی و خێڵی و نەتەوەگەری و ئایینی دەکات، ئەو دروشم و بەرنامانەی کە سۆڤیەتییەکان لایان گرینگ بوو و، پێیان خۆش بوو.

بارزانی بەئیمانێکی قووڵەوە سووربوونی خۆی بۆ گەڕانەوە و درێژەدان بەخەبات بۆ ئازادکردنی کوردستان دەردەبڕێت و، باسی ئەو دەوڵەتانە دەکات کە تازە پێک هاتوون و دەڵێ: بۆ دەبێ ئێمەیش ئەو مافەمان نەبێت؟ (ئەم وتانە هەر تووڕەبوونی سۆڤیەتییەکانی تیابوو و بەس، چۆن بەبێ پارتی تودە و پارتە کۆمۆنیستەکانی تری وڵاتانی داگیرکەری کوردستان بڕیاری وا دەدرێت!).

لە کۆبوونەوەی ١٩٤٨/١/١٩دا باسی یارمەتیدان و بەهاناهاتنەوەی کوردەکانی ڕۆژهەڵات پاش کۆماری کوردستان بە بارزانییەکان دەکرێت و، باسی نیشتمانپەروەریی زۆربەی سەرۆک هۆز و خێڵەکان دەکرێت لە کاتی بەرەنگاربووەنەوەیان لەگەڵ سوپای داگیرکەر و دواخستنی لەشکری ئێران و تورکیا و عێراقدا، لە فرمێسک ڕشتنی ژنانەوە بگرە تا هێنانی جلوبەرگ و خواردەمەنی و بەشدارییان لەگەڵ بارزانییەکاندا، تا ئەوەتی لە هیوای گەڕانەوەی نێزیکیان بۆ دەکەن. ئەمەش بەڵگەیەکی ترە بۆ بەرپەرچ دانەوەی ئەو نووسەرانەی باسی خیانەتی هەندێ ئاغا و دەرەبەگەکانی کوردیان کردووە، تا بەو شێوەیە دۆڕاویی سۆڤیەت و سەرکردەکانی کۆمار پینە بکەن. هەرچەند لە جێگەیەکی تردا دەڵێ لە دنیادا هیچ میللەتێک نییە چەند کەسێکی خاین و وڵاتفرۆشی تێدا هەڵنەکەوێت، بۆ وێنە باسی عومەرخان دەکرێت کە لەبەر چەوتیی سیاسەتی سۆڤیەتییەکان پێوەندی بە ئەمریکاییەکانەوە دەگرێت؛ بەڵام هەرچۆنێک بێت ئەمانە لاوەکی بوون.

بارزانی کە لە سۆڤیەت لەژێر کۆنترۆڵ و چاودێریی دەزگاکانی پاراستنی سۆڤیەتدا دەبێت، نەتوانیویە لەگەڵ هاوڕێکانی لە کوردستاندا پێوەندیی هەبێت و، نەئەوانیش توانیویانە پێوەندیی پێویست بە بارزانییەوە بگرن، ئەمەش بۆخۆی زۆر شت دەگەیەنێت، لە نامەیەکی جەلال تاڵەبانیدا کە لە پایتەختی چینەوە بۆ بارزانی لە ڕێکەوتی ١٩٥٥/١٠/٥ (پاش مردنی ستالین) دەنووسێت و وەک هاوڕێ و سەرۆکی مەزن و جەنەراڵ ناوی دەهێنێت (بڕوانە مسعود بارزانی - سەرچاوەی ناوبراو - ل ١٩٦ تا ٢٢٩). دیارە، دەسەڵاتدارانی سۆڤیەت نەیانهێشتووە و بۆ خۆشیان وەسیلەیەکی ئەوتۆیان پێک نەهێناوە تا بارزانی لەگەڵ وڵات و هاوڕێکانیدا پێوەندیی هەبێت و لە نامەکەدا دیارە هاوڕێکانی بارزانی لە وڵاتدا پەرۆشی بارزانی و، نەبوونی پێوەندین، هەروەها پرس کردن بە بارزانی کە هەڵوێستی چییە و نیازی چییە و هەڵوێستی سۆڤیەتییەکان چییە، چۆنیەتیی باری ژیانیان لە سۆڤیەت، نەبوونی ئەمانە هەمووی دیارە لە کوێوە سەرچاوە دەگرێت. لە باتی ئەوە دەکرا لە ڕێگەی باڵیۆزخانە و کونسۆڵ و کەناڵەکانی ترەوە پێوەندی هەبێت، یان کەناڵێک هەبێت، یان کەسێک بێتە لایان، یان لێرەوە کەسێک